

**Хикматлар
Хазинаси**

Тўловчи: Мирзааҳмад Азаматов

**Луғат ва изоҳларни тузувчи:
тарих фанлари кандидати
Наим Норқулов**

**Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети
«ЕШ ГВАРДИЯ» нашриёти**

Т о ш к е н т — 1977

А—36

Ҳикматлар хазинаси. Тўпловчи: М. Азаматов.
Луғат ва изоҳлар тузувчи: Наим Норқулов. Т.,
«Ёш гвардия», 1977.
168 б.

Азаматов М. Букет мудрых мыслей.

Ўз

Совет ҳалқи коммунизм қурмоқда. Коммунизмда эса ҳар томонлама камолотга эришган, чуқур билимли, ахлоқ-одобда бошқаларга ўрнак бўла оладиган, ватанпарвар, пок виждонли авлод яшаши керак. Бунинг учун тарбияни ҳар қачонгидан ҳам кучайтиришимиз керак. Бу ишда халқ донолигининг маҳсули бўлмиш мақоллардан, мутафаккирларнинг минг йиллардан бери сайқал топиб келаётган ҳикматли сўзларидан, шеърлардан фойдаланамиз.

Буюк Алишер Навоийнинг таъбири билан айтганда:

Агар ҳикматга бўлса илтифотинг,
Ки бўлсун Нуҳ умрича ҳаётинг.

Ушбу тўпلامда Ўрта Осиёда яшаб ижод қилган олиму фозиларнинг, шоирларнинг ҳикматли сўзларини тўплаб маълум бўлимларга ажратиб, тартиб бердик. Бу ҳикматлар ёшларни эзуликка, меҳнатсеварликка, инсонпарварликка даъват этади.

«Ҳикматлар хазинаси»нинг юзага келишида профессор Шоислом Шомуҳамедов тўплаган «1001 ҳикмат» номли китоб дастур бўлди. Шунинг учун биз ҳурматли олимимизга миннатдорчилик билдираемиз. Китобхонлар ушбу тўплам хусусида ўз фикр-мулоҳазаларини дариф тутмаслар деган умиддамиз.

ТЎПЛОВЧИ

А $\frac{70-700-67}{356(06)-77}$ 68—77

© «Ёш гвардия» — 1977

ДОНОЛАР ИНСОН ҲАҚИДА

Инсон материя ривожланишининг олий якуни, ҳосиласидир.

*

Ақл ва нафс ўзининг чексиз камолоти билан борлиқда инсон бўлиб гавдаланади. Аммо бу бошланғичлар таъсири остида камол топиб, инсонга айланиши учун кифоя қилмайди, чунки инсон инсон бўлиб, инсоний камолотга эришуви учун сўзлаш ва касб-ҳунарга муҳтождир.

Абу Наср Форобий

Инсон ҳайвондан ақл билан фарқ қилади.

*

Одамлар турмуш-ҳаётда ҳар хил ҳолатларда бўладилар, буларнинг бир тури билан улар мақталадилар, бошқаси билан эса қораланадилар.

*

Инсон табиатан яширин нарсаларни, тафсилоти номаълум бўлган нарсаларни билишга эҳтирос билан интилади.

Абу Райҳон Беруний

Яратди қудратидан барча олам,
Бериб илму ҳунар халқ этди одам,
Шу одам қилди дунёни иморат,
Берибдур анга ҳар хил зебу зийнат.

Аҳмад Дониш

ДОНОЛАР АҚЛ ҲАҚИДА

Ақлли деб шундай кишиларга айтиладики, улар фази-латли, ўткир мулоҳазали, яхши, фойдали ишларга берилган, зарур нарсаларни кашф ва ихтиро этишда зўр истеъдодга эга, ёмон ишлардан ўзларини четга олиб юрадилар.

Абу Наср Форобий

Оқил кишининг ақли унинг дўстидур,
Жоҳилнинг ўз номи ўзига ҳақоратдур.

*

Ақл машъалдур, қара, у кўрга кўздир,
Улик танга жон, соқовга тилдир.

*

Ақлсиз киши мевасиз ёғоч,
Мевасиз дарахтни нима қилсин оч.

*

Ақлли кишидан одамийлик келади.

*

Нодон кишининг ақли қумга ўхшайди,
Агар унга дарё оқса ҳам тўлмайди.

*

Ақл — эр кишига минг уқувнинг боши бўлур.

Юсуф Хос Ҳожиб

Белги бўлса одам йўлдан, ақли бўлса, сўздан адашмайди.

*

Бахт белгиси илм ва ақлдир.

Маҳмуд Қошғарий

Ақли йўқ ҳайвондурур ё фаҳми ҳисси йўқ-жисм.

Отойи

Ақл тенгсиз эрса, андиша кон,
Ўртасида гавҳари маъни ниҳон.

Ҳайдар Хоразмий

Вале ҳар киши бўлса ақли уқул,
Тааммулсиз иш ақли этмас қабул.

*

Юз ганж кишига ақлдин ҳосилдур,
Йўқтур анга фақру фоқа, ким оқилдур.

*

Ким ақл йўлида тутса маъво охир,
Тонг йўқ эл ичинда бўлса доно охир.
Фаҳм айламаги ҳар ишга авло охир.
Ким, ақл далилидур мадоро охир.

*

Деди: ҳар ишки, қилмиш одамизод,
Тафаккур бирла билмиш одамизод.

Алишер Навоий

Ақл йўл кўрсатувчи ва... эшик очувчидир.

*

Ақлнинг тўғри йўл кўрсатиши орқали яхши билан ёмонни, фойда билан зиённи, тўғри билан хатони фарқ қилинади.

Хондамир

Бас киши ким оқилу доно дурур,
Ақлу ҳуши бирла тавоно дурур.

О г а ҳ и й

Улки бор ақлу ҳушу фаҳми расо,
Хулқи хушдур ҳам ҳалим кони ҳаё.

Р о қ и м

Ақлу давлат бир-биридин ажралмас,
Ақли йўқлар давлат қушин туюлмас.

А ҳ м а д Д о н и ш

Одами ақлу навокатда сулув,
Бўлса ахлоқи садоқатда сулув.

А н б а р О т и н

Оқил ўлғон билгай оқил қадрини,
Лек они шахси нодон билмагай.

А ҳ м а д Т а б и б и й

Кимки оқиллар сўзига қилса тобеъ ўзини,
Етгуси охир муродин манзилига бағумон.

А л м а и й

ДОНОЛАР ТИЛ ҲАҚИДА

Тил — сўзловчи истагини эшитувчига етказувчи тар-
жимондир.

Абу Райҳон Беруний

Уқишга, билишга бу таржимон тил,
Рўшноликка элтар кишини у, бил.

*

Кишини тил улуғласа бўлур бахтиёр,
Киши тили тубанласа, боши ёрилар

*

Ҳамма тили ёмон дея сени сўзлагай,
Киши қилиғи ёмондур, ўз этини егай.

*

Ўткир тилин тийган кўтаради бош,
Сўзин қисқартганга тегмайди тош.

*

Кўнгул билан тилни тўғри тут.

*

Билимли тилига бўлади пишиғ,
Э тил соҳиби, бўл пишиғ, эсни йиғ.

*

Қиличдан ҳам ўткир-шоирнинг тили,
Ва қилдан нозикроқ хотирлаш йўли.

Юсуф Хос Ҳожиб

Эшитгил билимлик нима деб айтур,
«Адаблар боши тилни тийиб туришдур».

*

Тилингни пухта тутғил, тишинг синдирур,
Чиқарса ёмон сўз, тишинг синмоғи тайиндур.

*

Уйлаб сўзлаган эр сўзи сўз кўрки бўлур,
Кўп янглишган тил кишига душман бўлур.

*

Сўзинг бўшдир, эзма, йиғиб тут тилинг,
Етар бошга, бўшлиғи бир куни бу тилинг.

*

Ақлли бўлурми тили бўш киши,
Кўп бошни еди бу тил бўшлиғи.

*

Тили ёмон тез элдан йироқлашур,
Дема умрингни тўғрилик билан ўтадур.

*

Тилинг билан ўч ҳиссини қўзғатма,
Билки ўқ яраси битару тил яраси битмас.

*

Бир ул янглишар эрса керакли сўзин,
Иккинчи сўзи ёлғончи қилур ул эрнинг ўзин.
Бировдан-биловнинг фарқ қилур тили,
Ва лекин кўр, мақсадин англатур тили.

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Равон, э Қутб, таркин кеч бўлур бил,
Не билгайлар сўзлатмасанг тил.

Қ у т б

Шакардек тил била ширин сўзингиз,
Неча кўп сайд этар жонлар ҳумойин.

Х о р а з м и й

Завқу ҳавас тилга равонлиқ берур,
Сўз дамина руҳ нишонлиқ берур.

Ҳ а й д а р Х о р а з м и й

Тилга ихтиёрсиз — элга эътиборсиз.

*

Тил илдамидан бўлур ғаромат ҳосил,
Юз навъ маломату надомат ҳосил.

*

Не сарфа деган киши тили қотилидур,
Алқиссаки, кимсанинг балоси тилидур.

*

Кўнгулда тил синони жароҳати битмас,
Анга ҳеч нимаи малҳам ерин тутмас.

А л и ш е р Н а в о и й

Тилинг билан кўнгулни бир тут.

*

Сучук тил бирла, эй Обид, бу ғамли дилни шод этгил,
Ки жон тандин видоъ этгунча бу ширин забон яхши.

М у ж р и м О б и д

Ҳар тилни билув эмди бани одама жондур,
Тил воситаи робитаи оламиёндур.

А в а з У т а р

Кимки дили бирла тили бир эмас,
Ҳоли дилин сўрмоғига арзимас,
Гарчи ўзин оқилу доно олур,
Ақл эли ул кимсани одам демас.

О р а з и й

ДОНОЛАР СЎЗ ҲАҚИДА

Ақлинг кўрки — тил,
Тилинг кўрки — сўз.

*

Қиши сўз ила улғайди, бўлди малик,
Талай бошни сўз қилди ерга эгик.

*

Эр икки иши ила қаримас ўзи,
Бири яхши феълу бири хуш сўзи.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Сўзи бетайин дунёдан номи ўчиб кетадур.

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Улким анга мўъжизатек сўз керак,
Е кўрибон англагутек кўз керак.

Ҳ а й д а р Х о р а з м и й

Маъни дарёю гавҳаридир сўз,
Бир-бирин мағзу жавҳаридир сўз.
Гар жаҳонни десак мисоли садаф,
Сўз унинг дурри, унга шону шараф.

*

Офтоб билан ой ҳам сўз бирла равшан,
Фалак айланишин билгил сўз билан.

*

Сўз тиниқ келади кўнгилга зилол,
Такрордан келади кўнгилга малол.

— Абдураҳмон Жомий

Сўздурки нишон берур ўликка жондин,
Сўздурки берур жонга хабар жонондин,
Инсонни сўз айлади жудо ҳайвондин,
Билки, гуҳари шарифроқ йўқ ондин.

*

Маъдани инсон гавҳари сўздурур,
Гулшани одам самари сўздурур.

*

Кўнгил дуржи ичра гуҳар — сўздурур,
Башар гулшанида самар — сўздурур.

*

Сўз гуҳарига эрур анча шараф,
Тенг бўла олмас анга гавҳар — садаф.
Ганж бериб бўлмас экан тутса кўз,
Улча қилур вақтида бир яхши сўз.

Алишер Навоий

Бировнингким бировдин кўнгли қолур,
Киши юз сўз бирла кўнглин олур.

Бобир

Яхши сўзга учар қушлар эл бўлур,
Ёмон сўзга пашша кучи фил бўлур.

Андалиб

Сўз дуридурур жавоҳири жондин азиз,
Балки эрур икки жаҳондин азиз.

✽

Сўздин эрур ҳар тан аро жон доғи,
Жон демайин гавҳари имон доғи.

*

Лаҳжа аро бўлмаса сўз жони йўқ,
Ҳар киши жон демаки имкони йўқ.
Сўз дуридин келтурубон анга дил,
Тиргизур они гар эса мурдадил.

Н и ш о т и й

Сўздур инсон кўнглида бир гавҳари қийматбаҳо,
Они хор этма дебон ҳар ҳуши йўқ ҳайвонга сўз.

*

Кўнгул баҳрини сўз эрур гавҳари,
Жаҳон бошини сўз эрур афсари.

Х и р о м и й

Сўзни гавҳар демишлар ўтконлар,
Фазл дўконини юруғконлар.

К о м и л Х о р а з м и й

ДОНОЛАР ЁЛҒОН СУЗ ҲАҚИДА

Ёлғончилик кишини адолатдан юз ўгиртиради, зулм ёлғон гувоҳлик, омонатга хиёнат қилиш, бошқалар мулкларини ҳийла билан босиб олиш, ўғрилик, дунё ва халқларнинг бузилишига сабаб бўладиган бошқа ёмон хулқларни кишига яхши қилиб кўрсатади.

*

Шундай кишилар ҳам бўладики, уларнинг табиатига ёлғон хабар тарқатиш ўрнашиб қолиб, гўё унга шу вазифа юклангандек бўлади ва ёлғон хабар тарқатмасдан туролмайди.

Бу ёмон хоҳишлардан ва табиатига бузуқ фикрларнинг жойлашганидан келиб чиқади.

*

Ёлғончиликка шу қадар ўрганганлар борки, агар улардан ногаҳон:— Умрингда бирор марта рост сўзлаганми-сан?— деб сўрасангиз: — Рост гапириб қўйишдан қўрқмасам, йўқ дер эдим,— деган жавоб эшитасиз.

Бундай кишилар адолатдан четга чиқиб, ўзларини хавфга ташлаган бўладилар.

*

Ростгўйлик ширинлигини тотмаган ёки ширинлигини билса ҳам тотишни истамайдиган киши уни севмайди.

*

Ёлғончиликдан четланиб, ростгўйликка ёпишган кишини бошқа одам у ёқда турсин, ёлғончининг ўзи ҳам севиб

мақтайди. Ахир «ўз зарарингизга бўлса ҳам рост гапиринг»,— дейилганку.

*

Ёлгон доим ростдан енгиледи. У худди сув юзасидаги кўпикдек йўқ бўлиб кетади.

*

Кўз билан кўрган эшитгандан афзалдир.

*

Фақат ёлгондан қочган ва ҳақиқат излаган кишигина эътироф ва мақтовга лойиқдир.

А б у Р а й ҳ о н Б е р у н и й

Кўнгил, тилни рост тут ва хулқни гўзал,
Сенга дунё — давлат келар ҳар маҳал.

*

Сўзи чин бўлиши керак ҳар киши,
Бериб ваъда, тонмоқ — эмас эр иши.
Киши марди тонмас деган сўзидан,
Сўзидан тонувчи — заифлар иши.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Тўғри сўз асалдек ширину ёлгон сўз пиёз аччиғи,
Аччиқ пиёз еб ачитма ширин оғизни.

*

Уйлаб сўзла сўзни ёлгон сўзлама,
Сўзинг тузатгил, тагин бошинг кетказма.

*

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Улким эрур лоф бу даввоси била,
Рост керак даввоси маъноси била.

Ҳ а й д а р Х о р а з м и й

Хурсанд бўлмас хотир ёлгондан ҳеч бир,
Гарчи ростга чиқарилса у таъбир.
Сўзга безак тўғрилиқдан бошқамас,
Ой жамоли нур сочгандай ҳар нафас.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Кимки ўзи айлади ёлгон сўзин,
Кизб дер эл, чин деса, қолгон сўзин.

*

Кимсага ёлгончи дебон қолса от,
Бу от ила, гар десалар ўзу ёт.
Сидқ хитоби яна ёнмас анга,
Чин деса ҳам халқ ишонмас анга.

*

Неча бўлса ёлгончи эл аржуманд,
Сўзи мажлис ичрадир нописанд.

*

Сўз аро ёлгон киби йўқ нописанд,
Айлар ани назмда доно писанд.

*

Ҳар киши ким ростни беҳост дер,
Айтса ёлгон доғи эл рост дер.

*

Неча зарурат аро қолган чоғи,
Чин демас эрсанг, дема ёлгон доғи.

*

Улки шоир айлади ёлгон демак,
Бўлмас ани марду инсон демак;
Элга неча махфи эса бу сифат,
Зоҳир этар ёлгон ўзин оқибат.

А л и ш е р Н а в о и й

Маҳжур кўнгулни шод қилмай,
Яхши сўз бирла ёд қилмай,
Ёлғон сўз ила итоб этарсен,
Юз қаҳр била хитоб этарсен.
Гар ёлғони бўлса зоҳир, эй дўст,
Шарманда бўлурсан охир, эй дўст.

Б о б и р

Улки демас ҳақ сўзини яширур,
Макру ҳийла бирла қошингда юрур...
Қилма анга марҳамату илтифот,
Ким йўқ анинг ҳеч ишида сабот.

П о ш о х о ж а

Гапни ёлғон айтиб юрган мурудин топмайди,
Тобеи шайтон эрур, ул бандаи гумроҳ эрур.

С а й ё д и й

Ҳамма ишга ёлғон сўзи дастгир,
Сўзин сарф этиб, қорин айлар сер.

Г у л х а н и й

Рост айтғил, эгри ҳаргиз сўзлама,
Эй Ҳувайдо, келса бошинга қилич,

Ҳ у в а й д о

Ҳар мажлис аро ўзни суханвар қилма,
Ёлғон сўзингни чинга баробар қилма.

М у ж р и м О б и д

Халқ аро гар огоҳ эсанг Огаҳий,
Беғараз сўзни десанг Огаҳий.
Чунки эрур бошдин-оёқ чин сўзинг,
Лек керакдур амал этсанг ўзинг.

Гар амалинг бўлмаса не фойда,
Барча сўзинг бўлғуси бефойда.

О г а ҳ и й

Гар қилич келса бошимга дегайман ростин,
Сўзки ҳақ бўлса, саволимга жавобим ким десун.

М у қ и м и й

Ҳақиқат сўзларини сўзлаганда,
Ани ёдлаб, қулоғингга илиб юр.

*

Танга озиқдур ҳамиша тўғри лафз,
Миллату тилга хиёнат ўғри лафз.

А н б а р О т и н

Агар қилса киши ёлғонга одат,
Разолатда яшаб чекқай надомат.
Халойиқ ичра бўлмас эътибори,
Тегар бошига кўп тоши маломат.
Кимнинг бўлса агар ёлғончи исми,
Бу исми ўзга бўлмас то қиёмат.
Ишонмас эл ёлғончининг сўзига,
Агар бўлса сўзи кашфу каромат.

А б д у л л а А в л о н н и й

ДОНОЛАР СЌЗЛАШИШ ҚОИДАСИ ҲАҚИДА

Эй бўтам, сақлагин тилингни зинҳор,
Калтак едиргувчи сўзлардан бир бор.

З а м а х ш а р и й

Омонлик тиласанг агар сен ўзинг,
Тилингдан чиқарма яроқсиз сўзинг.

*

Бу тил фазли хислатлари кўп эрур,
Сўкур, қарғар, алқар, мадҳ этур.
Агар бўлса шундай билиб сўзла сўз,
То бўлсун сўзинг кўр-басирларга кўз.

*

Сўкиб сўзланса, аччиқ тутар эрса тил,
Суякка урар ниш, оғритар кўнгил.
Таёқ зарбасининг изи тез ўчар,
Бу тил зарбидин из қолур неча йил.
Очиқ юз, ширин сўз бўлиб, бергин мол,
Бу уч нарса узра сенга халқ оғар.
Сен олтин, кумушга сотиб олма мол,
Ўша учта нарса доим мол йиғар.

*

Агар мангу қолмоқ тиласанг ўзинг,
Жуда эзгу тутгин феълинг ҳам сўзинг.

*

Билиб сўзла, тилни билим сақлади.

*

Ҳамма сўзни сўз деб гапирма узоқ,
Керак сўзни сўзла, бўлиб кўз-қулоқ.
Ўқимишлини кўрдим, у оз сўзлади,
Талай сўзладим деб ўкинди бироқ.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Билимсиз нима айтса, билмай сўзлайди,
Анинг бу сўзи ўз бошин ейди.

*

Билимлик керакли сўзни сўзлайди,
Кераксиз сўзни кўмиб ташлайди.

*

Аё дўст, билишлик йўлин излагил,
Агар сўзласанг билиб сўзлагил.

*

Сўзласанг оз сўзла, кўп ўрганишни одат қил.

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Айлар асир билгин онинг суҳбати,
Сенга тегар икки жаҳон давлати.

*

Сўзларинг тотлиғидин коми жон,
Топти бу кун лаззати жону жаҳон.
Топти қулоғим унинг лаззатин,
Топти димоғим ҳидининг роҳатин.

Д у р б е к

Ақлнинг суҳбатидин жон олур сўз.

Х о р а з м и й

Сўзда керак маънию — маънида завқ
Сўзлагучида сўз учун дарду шавқ.

*

Ороға кирса маҳкам имтиҳон,
Сўзи маъноси бўлул ул дам аён.

Ҳ а й д а р Х о р а з м и й

Сўзингдин билинур оғзинг демишлар,
Бўлул маъни билан ҳал мушкул ишлар.

Х ў ж а н д и й

Бир нафас оғзингни келтур сўзга, ширинлик била,
Ким, келур сўз сўзламаклик шаҳду шакардин латиф.

*

Сўзларда дур кўриб лаълингга дер таҳсинлар ҳусн,
Бу лаълда бор хосияти оби-ҳаёти.

О т о й и

Кимки тўти бекин чайнар шаккарни,
Кими лафзи билан ўртар даразни.
Кимнинг сўзлари мавзуни ширин,
Кимининг лойиқи ташрифу таҳсин.

С а й ф и С а р о и й

Тиласангким анбари тар сочасан,
Эл билан қилғил ишорат сочасан.
Шаккар афшон қил чаманда сўз ила,
Инфиол бер тўти, булбул сочасан.

*

Ҳар ямон сўзе била ўлтурма бизни хору зор,
Расм эрур шоҳлар вафолик қулни яхши асрамоқ.

Л у т ф и й

Мол, амал агарчи жонга яқинроқ,
Сўз камоли ундан минг бор яхшироқ.
Барчаси жаҳондин йўқолажакдир,
Дунё тургунича сўз қолажакдир.

*

Гарчи сўз жилосин сочар доимо,
Вақтида жим бўлиш дил — жонга даво.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Чун ғараз сўздин эрур маъни анга,
Ноқил ўлса хоҳ хотун, хоҳ эр.
Сўзчи ҳолин боқма, боқ сўз ҳолини,
Кўрма ким дер они, кўргилким не дер.

*

Ҳусну жамолсиз киши ширин калом эса,
Сайд айлар элни нукта фасоҳат била деса.

*

Ширин тилки аччиқликқа айланди ом ўлди,
Қандники аччиқ бода қилдилар ҳаром ўлди.

*

Ҳар кимки аччиқ бўлди сўзи, анфоси,
Бор суҳбатидин халқнинг истиғноси.

*

Ҳар кимки чучук сўз элга изҳор айлар,
Ҳар нечаки ағёр дурур ёр айлар.

*

Ҳар кимсаки сўз демак шиорида дурур,
Маъно гули нутқининг баҳорида дурур.
Сўз ким демасун улки ихтиёрида дурур,
Сўз яхшилиғи чу ихтисорида дурур.

*

Нутқингни халққа ўйлаким шаҳд айла,
Сўз аччиқ демасга ҳақ била аҳд айла.

*

Чун синса кўнгул захми забон оғриғидин,
Ким, эрмас анинг оғриғи жон оғриғидин.
Ҳар неки етар санга лисон оғриғидин,
Билгилки, қотигдурур синон оғриғидин.

*

Айтур сўзни айт — айтмас сўздин қайт.

*

Сўз қаттиғи эл кўнглини озор айлар,
Юмшоғи кўнгулларни гирифтор айлар.

*

Бир сўз этиб шунча балиятни даф,
Ким сочибон ганж, етишмай бу наф.

*

Кимники билай десанг мақолин тингла,
Аслин десанг анчайин, фиолин англа.

*

Сўз зоҳир этар замир иши кўпрагидин,
Тил мухбир эрур кўнгил ниҳон этмагидин,
Фаҳм айла киши ҳолини сўз демагидин,
Ким берди хабар ҳадиси кўнглидагидин.

*

Қайси мажлисдаким эшитсанг сўз,
Билгил сўз санга амонатдур.
Гар ани ўзга ерда нақл этсанг,
Ул амонатга бул хиёнатдур.

*

Бир деганни икки демак хўб эмас,
Сўз чу такрор топди дилкаш эмас.

*

Сўзни кўнгулда пиширмагунча тилга келтирма,
Ва ҳар неким, кўнгулда бор — тилга сурма.

*

Ким оз деди сўз айшу ком ўлди анга,
Сўз қондасида интизом ўлди анга,
Ҳаддин ўта ҳар кимки калом ўлди анга,
Бу хил каломдин малол ўлди анга.

А л и ш е р Н а в о и й

Ғийбатчи сўзи қанча сенга мадад бўлғай,
Яхши-ю ёмон қошингда нобуд бўлғай.

*

Душман сўзига қирма, эшит дўст сўзин,
Эшитмаса дўст сўзини, душман не дегай.

Б о б и р

Айт ширин нутқ доим, йўқса хуш гапирувчи бўл.

*

Бир аччиғ сўз бирла жонимни қилибсан талхком,
Хаста жонимнинг пложи бир шаккарханд айлагил.

Ҳ у с а й н и й

Ҳар сўзи суханворнинг ҳам дурри гуҳар бўлсун,
Дарёга чўмар ғаввос, дурдона керак бўлса.

*

Ки бир сўз ошиқона сўзла бори,
Ки сендин бизга қолсин ёдгори.

*

Сўзни сақлаб сўзлаганлар хўб билур сўз қадрини,
Фарқи йўқ кўп сўзлаганлар на билур ўз қадрини.

С а й ё д и й

*

Сўз гавҳари гарчики бордир азиз,
Фаҳми йўқ олдидадур бир қадрсиз.

Н и ш о т и й

Зое этма яхши сўзни фаҳми йўқ бефаҳмга,
На билур ширу шакар лаззатини одаммас...

*

Халқ аро кўп сўзлама, сақлаб ўзингни сўзлагил,
Тез оғизлик қилмагил, бил сухандон қадрини.

Ҳ у в а й д о

Агар ҳарчанд бўлсанг аҳли суханвор,
Бир айтгон сўзни кўп қилма такрор.

С о б и р С а й қ а л и й

Ҳар сўзда бировга не ширин нуқоти бор,
Бол томди оғзидинки тилида наботи бор.

М у ж р и м О б и д

Қанд дерлар сўзингни, йўқса малоҳат кони,
Рамзидин гул тўкилур, дур гуҳари эҳсони.

Ж о н и й

Шакар янглиғ жаҳон аҳлиға ширин комлиғ еткур,
Ҳужум этсун десанг устингда андоқким магас аҳбоб.

М у н и с Х о р а з м и й

Сангдил жоҳилға тонг йўқ, сўз агар қилмас асар,
Чунки таъсир айламак мумкин эмас сандонға сўз.
Ҳар хасосат шеваға сўзингни зойеъ қилмағил,
Сўз демак гар истасанг де соҳиби эҳсонға сўз.

*

Сўзингға аҳли дунё олида қадр истама ҳаргиз,
Рафиул-қадр эканни на билсун гов ила хар, сўз.
Дебон ҳар сангидилға, Огаҳий, синдурмағил сўзни,
Ки инсон обрўи афсарига келди гавҳар сўз.

*

Сўзиға боқ агар билмак тиларсан кимса аҳволин,
Ки асрори ниҳони суратиға келди мазҳар сўз.

*

Билмаган ўз қадрини не билгуси сўз қадрини,
Ҳайфдур доно демак нодону беирфонға сўз.
Аҳмоқ аҳли билмағай сўз ичра ўз беҳбудини,
Ўзиға қилғай зарар охир чекиб ҳазаёнға сўз.

*

Қилиб сўзни васила истама олам аро иззат,
Ки, даҳр аҳли қошида келди маъюбу муҳаққар сўз.

О г а ҳ и й

Аччиг сўзлар демакдин талхком этма халойиқни,
Очиб чеҳранг чучук айла каломинг бўлсинчун қаймоқ.

Р о ж и й

Неча бежо сўз дер эрсанг, Роқим, ондин ғам емас,
Бўйла бемаъни сўз эшитмакка билсанг арзимас,
Ҳар киши аҳл ўлса ул бежой сўз ҳаргиз демас.

*

Сўз дурин лаъли лабингдин оқилу доноға соч.

Р о қ и м

Кимса бадгў ёнидин топди кўнгул ҳар дам вафот,
Ҳар сўзидур бир масиҳ ширин забона кўз тутай.

У в а й с и й

Дарё мисоли бўлса киши аслида,
Сўзларида жило берур дилидаги ҳар инжу.

*

Сўламасдин олдин сўзингни сина,
Ҳар бир сўздур умринг ичида сина.

*

Кимки эл ғамидадир гапу сўзи,
Анинг ҳар сўзи дунёда улуғ ганж.

*

Шум ажалдин ҳам ёмонроқ жангарини соси тунд,
Тил учида ошнодур, аслида авзоси тунд.

А н б а р О т и н

Хомуш ўлтур Муаззам, суҳбати аҳли тамиз ичра,
Муътабар бўлмағайсан, эл аро беҳуда кўп сўзлаб.

М у а з з а м х о н

Суҳбат элини сайд қилурсан низом ила,
Хушфеъл ҳам фасоҳати ширин калом ила.

Н о д и м Н а м а н г о н и й

Муҳаййир, тилни йиғ сўздин, хомуш ўл,
Агар қилмай десанг саҳву хато кўп.

*

Хуштурур доно қошида ўлтуриб хомушлиғ,
Сўзлашиб жоҳил била қилгунча нодон бирла баҳс.

М у ҳ а й й и р

Жаҳонда камсухан ким бўлди, асрори ниҳон бўлди,
Кимки сўзлади кўп, билки расвойи жаҳон бўлди.

З а в қ и й

Гўзаллик юзда эрмас, эй биродар,
Сўзи ширин киши ҳар кимга ёқар.

*

Сўзинг оз бўлсину, маъноли бўлсун,
Эшитганлар қулоғи дурга тўлсун.

*

Ҳар кишининг фикр идрокин сўзи билдирғуси,
Пистаи бемағз лабини очса расво бўлғуси.

А б д у л л а А в л о н и й

Жисми одам бўлма, билғил одамийлик расмини,
Сўзламак бирла фақат инсон қатор этмак бўлмас.

*

Жоҳил сўзи таррак кабудур бемаза, лекин,
Озроққина илми ила сапча хамак авло.

Х у р ш и д

Сучук сўз бирла кўргуз чеҳрани ҳар ким дучор ўлса,
Фаросатлик суханвор-соҳиб аҳсонликдан аълодир.

О р а з и й

ДОНОЛАР МЕҲНАТ ҲАҚИДА

Инсон аввало ҳаракат қилади ва ҳаракатининг энгил бўлишини, кейинчалик шу ҳаракати бекорга кетмаслигини истайди.

*

Мақсадни амалга оширишга қасд ва ғайрат қилиш мўлжалланган ишни бажаришда катта аҳамиятга эгадир.

*

Одатда гўзал ва манфаатли иш-ҳаракатнинг ўзи ҳам яхши фазилатдир, ўта кетган фойдали нарса эса гоёт гўзал ҳамдир.

*

Ақлли киши ўзининг бутун қобилияти ва идрокини яхши ишларни амалга оширишга, ёмон ишлардан ўзини сақлашга қаратган бўлмоғи керак.

*

Ўзидан бошқаларга раҳбарлик қилиш, уларни бахт-саодат йўлига етаклаш ҳар кимнинг қўлидан келавермайди. Кимки бировни бахт-саодатга сазовор этиш, зарур бўлган ишга руҳлантира олиш қобилиятига эга бўлмаса, бундай одам раҳбар бўлмаслиги керак.

Абу Наср Форобий

Ҳар бир инсоннинг қадр-қиммати ўз ишини қойил қилиб бажаришидадир.

*

Ким учса саъй-жаҳд қилмай шуҳратга
Карам либосига кўзи бўлса оч,
Ғафлат соясида шод бўлур, аммо
Шараф кийимисиз қолур яланғоч.

*

Идора қилиш ва бошқариш — роҳатдан маҳрум бўлиш
деган сўзидир.

Абу Райҳон Беруний

Қилавер бугун қилолган ҳар қандай ишинг,
Бугун қилмасанг, эртага мушкул қилишинг.

*

Яхшидур кетмасдан ушбу жаҳондан,
Ақлинг халос бўлса ҳар пушаймондан.
Эрта қўлдан келганини қилмоқдан ожиз —
Қоласан, фойдалан бу кун имкондан.

*

Меҳнату бедорликка ошно бўл, эй рафиқ,
Барча йўллар ичра сенга бу асл йўл, эй рафиқ,
Бу жаҳонда қўлга кирмас бемашаққат толе, бахт,
Ғафлат уйқусила бўлсин ўзга машғул, эй рафиқ.

Абу Али ибн Сино

Қилиш керак бўлган ишлар қарзидир, бажариб қўй,
У кўнгилнинг таскинидир, тўкилмайди обрўй.

*

Агар бўлса ҳамки йўрға чопқир от,
Анга қамчи урмак лозимдир бот-бот.

*

Эътиқод бузуқлиги билан қилинган иш сароб ёки кулга
ўхшайди.

*

Самимиятсизлик ва иккиюзламачилик бўлган ишда яхшилик бўлмайди.

*

Ишки бордир риёси,
Йўқдир онинг зиёси.

*

Мақтовни текинга истовчи киши
Телбадир, чунки бу телбалик иши.

*

Мажбуриятнингни бурч ўрнига қўй, бу кўнгил учун роҳатли ва обрўни сақлаш учун энг тўғри тадбирдир.

З а м а х ш а р и й

Ишга шошилиб киришма, ўйлаб ҳар томонлама тушуниб ишла. Лип-лип чироқни ёқишда шошилиб чақмоқ тош чаққанлар пиликни куйдирадилар холос.

*

Ялқовга эшик остонаси ҳам тоғ тепадек кўринади.

*

Уз юкингни бировларга юклама,
Оғир ишингни бошқаларга буюрма.

*

Ешликда ҳаракатинг қанча зўр бўлса,
Кексайганда қувонасан ўшанча.

М а ҳ м у д Қ о ш ғ а р и й

Бугун эзгу иш қил, феълинг қил тузук.

*

Ўткинчи дунёда тирикликка керак ишлар қил,
Кишиларга яхшилик қил, савоб ишлар қил.

*

Қилар яхшилик ишларингни керагин қилиб ол,
Вақт ўтгач ишларингни фойдалигин билиб ол.

*

Ҳаракат қил, номинг улуғла, ўрган эзгуликка.

*

Агар эзгу бўлса авом бошчиси,
Жами эзгу бўлгай унинг ишчиси.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Дангасанинг ҳожатида унга ҳамроҳ бўлма, не-не солиҳ
кишилар бошқанинг фасоди билан бузилиб кетмадилар.

А б у Б а к р А л-Х о р а з м и й

Ҳар турлик иш бўлса билимсиз олдида,
Пушаймондан бошқа осони йўқ унга ўшанда.

*

Билимлик кишини кўр, битирур ўз ишин,
Билиб қилар ишинию пушаймон қилмас кейин.

*

Яхши иш бўлса киши кўнгли чоғ бўлур,
Фойдалиқ қилган ишидан кўп яхшилик келур.

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Гул тилаган хор жафосин чекар,
Кимки асал олса араси тегар.

Д у р б е к

Бир оқил дейдики: бўлгул валломат,
Еки валломатга қила кўр хизмат.

*

Номард хизматига ёндошма зинҳор,
Уйлагин, бу ўғит қандоқ пур ҳикмат.

П а ҳ л а в о н М а ҳ м у д .

Воқеалар само гумбазининг ҳаракатига қараб эмас,
одамларнинг интилиши билан рўй беради.

М и р з о У л у ф б е к

Ибтилоий меҳнату зулмат зарураттин чекар,
Кимки қилса, эй Гадо, сарчашмаи ҳайвон тамаъ.

Г а д о и й

Меҳнат аро ҳар кимки, таҳаммул йўқ анга,
Тарвижга мутлақо тахайюл йўқ анга.

*

Умрни зое этма, меҳнат қил,
Меҳнатни саодатнинг калиди бил!

*

Бир дирам олмоқ чекибон даст ранж,
Яхшироқ андинки, биров берса ганж.

*

Иш эрур улким ўзи они қилур,
Ҳикмат улким, ҳам ўзи они билур.

*

Гарчи таваккулсиз эрур азм сушт,
Машваратсиз қилма таваккул дурушт.

*

Гар иш ғайри мавқиъда мавжуд эрур,
Киши ҳар наким қилди, мардуд эрур.

А л и ш е р Н а в о и й

Ҳар ишда шитоб қилмағайсан,
Бу демак муродға етмағайсан.

*

Барча ишга бўлибон дастрасинг,
Келиб қўлингга олким бор ҳавасинг.

*

Давлатқа етиб меҳнат элин унутма,
Бу беш кун учун ўзингни асру тутма.

Б о б и р

Ақл агар бор сенга иш қила кўр,
Бу дангасалик йўлидан айрила кўр.

М у ҳ а м м а д С о л и ҳ

Ғайрат агар бўлмаса эр кишида,
Ҳеч унум бўлмас анинг ишида.

*

Мард кишининг белгиси ғайрат бўлур,
Ғайратининг белгиси ҳиммат бўлур.

*

Ёр бўлур ғайрати бор эрга бахт,
Ҳам олур ул ғайрат ила тожу тахт.

У б а й д и й

Ҳақиқат аҳликим, чекти бу олам ичра меҳнатни,
Ушал меҳнат била охир топар жоҳ ила давлатни,

Бу давлат кетмасун мандин деган оқил киши шаксиз,
Баси олий тутар уқуб саранжомида ҳимматни.

П о ш о х о ж а

Ҳар ишнинг аввали саъю жадалдир.

С а й ё д и й

Мақсадни ҳосил қилолмас бемашаққат ҳеч киши,
Токи чекмай очликни на билур нон қадрини.

Ҳ у в а й д о

Ғурур этма аслингга қил касби фазл,
Эрур мўътабарроқ касбдин-насиб.

М у н и с Х о р а з м и й

Хизмат сени арш устига олиб боради.

*

Камолотга етишиш учун энг аввалги шарт талаб қилув-
чининг қобилиятидир.

*

....Ҳар ким бирор ишга чиндан киришса уни қўлга ки-
рита олади.

*

Инсонга қаттиқ ҳожат талаби тушмагунча бир ишга ки-
риша олмайди.

А ҳ м а д Д о н и ш

Ҳар ишга бордир бир вақти соат,
Таҳаммул айласанг, топгунг фароғат.

Х и р о м и й

Жадал бирла киши мақсудиға етган эмас, оре,
Бўлур вақти билан ҳар хил кор оҳишта-оҳишта.

Ф у р қ а т

Гаввос то пишнамас сувга, олурми гавҳар?
Роҳат жафою меҳнат чекмай эмас муяссар.
То нофа бўлмайин чу ҳаргиз бўлурми анбар?
Алқисса, ҳеч бир иш осон эмас биродар,
Бекулфату машаққат роҳат сенга қаёнда?!

Н о д и м Н а м а н г о н и й

Ихтиёр этма қўлингдан келмас ишни даҳр аро,
Ким недин таъну маломат эл қилур беорға.

А в а з У т а р

Меҳнат — саломатлик гарови.

М и с к и н

Ҳар ишда шижоатни қўлдан бермаслик керак. Шижоат
инсоннинг соф ойнаси, иффат, ғайрат, истиқомат каби халқ-
ларнинг нурунийсидир.

А б д у л л а А в л о н и й

Бу жаҳонда ком, ноқом ўтғуси ҳар кас, Ниҳон,
Ҳарна қилким, ёдгоринг қолгудек, эъвоз топ.

Ҳ а м з а Ҳ а к и м з о д а
Н и ё з и й

Дардимизга эрур даво меҳнат,
Ранжимизга берур шифо меҳнат.
Ҳожатимизни қилур раво меҳнат,
Ишчи-деҳқонгадур баҳо меҳнат.

Ҳ а й р а т и й

Билиб жойини меҳнат айласанг кўпларни шод этгунг,
Бу янглиғ одамият — марду майдонликдан аълодур.

*

Ўйламай қилган ишдан туғилгай кўп пушаймонлик,
Аслида инсонга ярашмас бефикр, бекорлик.

*

Кундалик умрингни ўрганмоғу ўргатмоққа бер,
Бу жаҳонда ҳеч бир иш, кўрки, нодаркор эмас.

О р а з и й

ДОНОЛАР КАСБ-ҲУНАР ҲАҚИДА

Ҳунари ва одоби бўлмаган кишидан бахт ва давлат кетади.

Маҳмуд Қошғарий

Билим ҳам ҳунар ол, қадрла уни,
Билим-ла ҳунар ҳам қадрлар сени.

Юсуф Хос Ҳожиб

Ҳунар билан давлат бирикиши, барча нодир нарсалардан ҳам қимматлироқдир.

Аҳмад Югнакий

Саодатни ҳунарға ёр қилғил,
Ҳунардин бизни хабардор қилғил.

Хоразмий

Дуняда чун Ҳайдари соҳиб ҳунар,
Ким жаводисида мунча туганмас гуҳар.

Ҳайдар Хоразмий

Нодонлардек отангинг кимлигини пеш қилма,
Ўзингга сен ҳунардан ўзгани ота билма.

*

Қайси фарзанд фазлу ҳунарсиз бўлиб,
Отадан лоф урса одамдан йироқ.
Мевали дарахтнинг мевасиз шохи,
Ўтиндан бошқага ярамас мутлоқ.

Абдураҳмон Жомий

Касб айла нишот меҳнат ойинлик аро,
Ким ишрат умиди келди ғамгинлик аро.
Кўрма арода ўзингни мискинлик аро,
Ким бўлди киши ҳалоки худбинлик аро.

*

Камол эт касб ким, олам уйидин,
Сенга фарз ўлмағай ғамнок чиқмоқ,
Жаҳондин нотамом ўтмак, бийниҳ,
Эру ҳаммомдин нопок чиқмоқ.

*

Йўқ ҳунари, ёлғиз эса ўз киши,
Қайда киши соннда ёлғиз киши.

*

Косиб кунжи кафи зар олғинчи эрур,
Икки қўли мезони дирамсанжи эрур.
Ким бўлса ҳунарсиз иши кўп ранжи эрур,
Бу важҳ ила кимга ҳунари ганжи эрур.

*

Ҳунарни асрабон нетгумдур охир,
Олиб туфроққами кетгумдур охир?!

*

Эрур аҳли ҳунар қошида ҳунар,
Айб ёпмоқ, доғи ҳунар топмоқ.
Ҳунарин элнинг ошкор этмоқ.
Йўқ эса бори айбини ёпмоқ.

А л и ш е р Н а в о и й

Агар бордур қўлингда ҳунар кўрсат.

М а ж л и с и й

Тикансиз гул, садафсиз дур, машаққатсиз ҳунар бўл-
мас.

М а ш р а б

Қиссан пурзар эмиш элга ҳунар,
Беҳунар элни дедилар: реши хар.

Г у л х а н и й

Аҳли ҳунар қадрини қилди баланд,
Этти беҳунар аҳлини хору нажанд.

Н и ш о т и й

Камол аҳли аро, албатта, топғай иззати олнй,
Ҳар қайси касбида ҳар кимсаким қилди ҳунар ихлос.

О г а ҳ и й

Бир ҳунарнинг бошини ушланглар. Шу билан жамиятга ҳам ёрдам қилган бўласизлар. Қайси бир ҳунар, қайси бир касбни қилмоқчи бўлсанглар, ундан кутилган мақсад халқ учун фойда етказиш бўлсин.

Илм ўқиб, ҳунар орттиришда ватандошларнинг ҳожатларини чиқаришни ният қилинглар, унинг бошқа фойдалари бўлса ҳам шу билан қўлга кирaveraди. Ҳар бир ҳунарманд ўз ҳунарини қилса-ю, лекин бундан мақсади халққа фойда етказиш бўлмаса, ундай ҳунардан барака топа олмайди.

*

Сизлар дунёни обод қилиш учун келган одамлар қаторидасизлар: шунинг учун ўзларинг танлаб ҳунар ўрганинглар ва бошқаларга уни ўргатинглар. Аммо ялқовлик, дангасалиқ билан умр кечирган одам инсоният шарафидан ажралган бўлиб икки дунёда ҳам зиён кўради.

*

Қайси илм ва ҳунар кишининг ақлига, руҳига тарбия берар экан, ундай илм ва ҳунар ўз эгасини ҳар доим қўллаб-қувватлайди. Агар илм ва ҳунар руҳга тарбия бермай, танни семиртириб, орзу-ҳавасни кўпайтириб, нафси шай-

тонга ёрдам берадиган бўлса, ундай илм ва ҳунарлар эгасининг офатидир.

А ҳ м а д Д о н и ш

Касб этар оҳиста-оҳиста киши фазлу ҳунар,
Боғаро булбул боласи хушнаво кам-кам бўлур.

Ф у р қ а т

То ҳақ иноят этмай етмас қўлингга давлат,
Лекин умид бирла ҳар кимса чекса заҳмат.
Ё олим бўлғай ахир, ёки бир аҳли санъат,
Ҳар бир ҳунарға бордур мушкул баса машаққат,
Бе ранж муфт давлат бор элга ногаҳонда

Н о д и м Н а м а н г о н и й

Илм ҳунар ривожи, бўлғай ақлнинг тожи
Ҳам юрту эл хирожи, собит топура омонлар.

Э а в қ и й

ДОНОЛАР ДЕҲҚОНЛАР ҲАҚИДА

Жамият касбкорларидан бири дон экувчи деҳқондир,
Жаҳоннинг энг қимматли кишилари шулардир.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Тарбияту сайъ қилур боғбон,
Тоза бўлур, мева берур бўстон.

*

Тўкмаса деҳқон арақи пой, бил,
Емишининг фойдасин топмас эл.

Ҳ а й д а р Х о р а з м и й

Агар ерга топширсанг бир арпа дона,
Ўрим вақти берар бири юз дона.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Деҳқонки тузлук била дона сочар, ҳақ бирига етти юз
эшигин очар.

*

Ки деҳқон неким, дона, мазруъ этар,
Ани ўқ ўрар, чунки вақти етар.

*

Деҳқонки дона сочар, ерни ёрмоқ била ризқ йўлин очар.

*

Ақлли деҳқонки мундоғ гапни дер,
Ки дона сочғали яхши керак ер.

*

Нахлға деҳқон чу берур парвариш,
Бўлур анга мевау гул бермак иш.

*

Боқмаса деҳқон чаманин туну кун,
Нахли тарин англа қуруғон ўтун.

*

Моласиз ул тухмки, деҳқон сочар,
Сувни тенг ичмас неча яксон сочар.

*

То режа чекмас ериға боғбон,
Бор ҳамон яшнамас чангал ҳамон.

*

Кимки деҳқонлиғ айлади пеша,
Дағи нон бермак ўлди анга шиор.
Бўйла кимса улувви рифъатдин,
Одам ўлмаса, одамий худ бор.

А л и ш е р Н а в о и й

Кўп жусту жў керакдур деҳқончилик ишига,
Езида ер пишитгай, гўнг тошигай қишига,
Қолгай неча замонлар оламни ташвишига,
Бугдойни дема осон ҳосил бўлур кишига,
Гаҳ йилда бўлмай ул ҳам деҳқон қолур зиёнда.

Н о д и м Н а м а н г о н и й

Истасанг қибрити аҳмар умр зоеъ бўлғуси,
Айлағил деҳқончиликким, сарбасардур кимиё.

А л м а и й

Ҳар кишиким айласа деҳқончилик,
Пок тараддудлар ила кончилик,
Фикр билан ғайрати журъат қилиб,
Англагучиларга чин инсончилик.

О р а з и й

ДОНОЛАР ОТА-ОНА ВА ФАРЗАНДЛАР ҲАҚИДА

Таниқлигу шарафинг отангдандир,
Меҳрибонлик, мушфиқлик онангдандир.

З а м а х ш а р и й

Оталар икки хил: туғилиш отаси ва таълим бериш отаси, биринчиси жисмоний ҳаёт сабабли, иккинчиси руҳий ҳаёт сабабли.

А б у Б а к р А л-Х о р а з м и й

Эшит ота-онанг насиҳатин, жеркиб қайтарма,
Нарсаларинг кўпайиб яна қутуриб керилма.

М а ҳ м у д Қ о ш г а р и й

Ота пандига сан доим қилғил амал,
Юрарсан бахтиёр бўлиб ҳар маҳал.
Отангни, онангни севинтир тамом,
Бу хизмат еткургай тилакка мудом.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Отадан хато келса кўрма хато,
Савоб бил, ҳаттоки қилса хато.
Отанинг хатосини билгил савоб,
Сени юз балодин қутқаргай худо...

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Фақат она эмас менга қиммат зот,
Унинг мартабаси бундан ҳам зиёд.
Ишларим ривожин ўшандан кўрдим,
Бу тахтим ва тожим ўшандан кўрдим.

*

Ҳаммадин баланддир она мансаби.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Ато ҳам турфа ишдир, турфароқ ул —
Агар йўқдир анинг ёнида миннат.
Иста ато йўлида жон фидо қилмоқ,
Қуллуқ аноға ҳам улча имкон қилмоқ,

*

Фарзанд ота қуллуғин чу одат қилғай,
Ул одат ила касби саодат қилғай,
Ҳар кимки отоға кўп риоят қилғай,
Уғлидин анга бу иш сироят қилғай.

*

Бошни фидо қилғил ато бошиға,
Жисмни қил садқа ано қошиға.
Тун-кунингга айлагали нур пош,
Бирисин ой англа, бирисин қуёш.

*

Оналарнинг оёғи остидадур,
Равзаи жаннату жинон боғи,
Равза боғи висолин истар эсанг,
Бўл онанинг оёғи туфроғи.

А л и ш е р Н а в о и й

Одамнинг меваси фарзанд эмиш дерлар бу дунёда,
Кишининг бўлса фарзанди, онинг ишлари осондур.

С а й ё д и й

Фарзанд меҳри аритар ғам зангини кўнгулдин.

Н о д и р а

Сен отанга ҳар на қилдинг яхшилик,
Кут болангдан яхшиликка яхшилик.

А ҳ м а д Д о н и ш

Йўқ бизга онадек меҳрибон,
Сийнага қалқон, бош узра соябон.

Ҳ а м з а Ҳ а к и м з о д а
Н и ё з и й

Туғиб ташлов билан бўлмас бола, бўлғай бало сизга,
Вужуди тарбият топса, бўлур ул раҳнамо сизга.
Темирчининг боласи тарбият топса, бўлур олим,
Бузулса хулқи, Луқмон ўғли бўлса, бўлғуси волим.

А б д у л л а А в л о н и й

ДОНОЛАР ОДОБ ҲАҚИДА

Дарахтнинг етуклиги унинг меваси билан бўлганидек, инсоннинг барча хислатлари ҳам ахлоқ билан яқунланади.

*

Инсоннинг ахлоқли бўлиши, руҳий мукаммаликка эришуви ҳеч ким томонидан белгиланмайди, балки у инсоннинг ўз қўлидадир, яъни одам тақдирини ўзи яратади. Чунки, бахт-саодат нариги дунёда эмас, шу реал дунёда, ҳаётдадир. Ахлоқий етукликка, яхши фазилатларга интилиш инсоннинг инсоний табиатидан келиб чиқади.

*

...Ўзингизни ҳирс-ҳаваслардан шундай тозалашингиз лозимки, сизда майшат ва шаҳвоний туйғуларга эмас, балки камолотга бўлган ҳавас қолсин.

Абу Наср Форобий

Насиҳат йўли билан одобли қилиш мумкин бўлган кишига қамчин ва қилич даркор эмас.

*

Яхши хулқ яхшилиқнинг аломатидир.

*

Одамлар ўрганган, одатланган ва кўпчиликка маъқул бўлган нарсага кўр-кўрона қаршилик кўрсатма.

Абу Райҳон Беруний

Боқмас халқ сўзи ёмонлиққа,
Бад қилиқ юзи совуққа.
Ҳаракат қил бслагинам,
Номинг яхшилиқ-ла қолмоққа.

*

Отаси қилган жиноят, ота ўлгач болага иснод келти-
ради.

*

Одоб ва фазилатнинг боши тилни тийиб туришдир.

*

Ботир жангда, доно мажлисда синалади.

Маҳмуд Қошғарий

Эр икки иши-ла қаримас ўзи,
Бири эзгу феълу, бири хуш сўзи.

*

Сут билан кирган ёмон қилиқ, жон билан чиқар.

*

Соф сут билан кирган яхши хулқ ўлгунча айнамас.

*

Сени сиз деганларни сен сизласанг,
Яна ундан афзал жавоб сўзласанг,
Қоя акс садосига тенг тут ўзинг,
Сени сан дегай, гар уни сенласанг.

*

Омон берди эрга салом қилгучи,
Саломатлик олди алик олгучи,
Салом бу омонлик киши шанига,
Саломатлик олди салом бергучи.

*

Азиз нарса шулки, азизга эъзоз,
Ўшандан буюргай, азиз ўзига оз.

Кичикка — улуғлик, ҳақирга — қадр,
Хатога ҳидоят, буюкка — у сөз.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Улуғлар не берса емасман дема,
Қўлингга ол, оғзинг тегиз, емасанг ема.

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Сабабсиз узр сўраш гуноҳдир, ишонч йўқолиши билан
йилинган такаллуф ҳақоратдур.

*

Қалбаки мақташ ҳақоратлашдир.

А б у Б а к р А л-Х о р а з м и й

Ип узилса уни боғлаш мумкину,
Лекин ўртасида тугуни қолар.

А б д у р а з з о қ
С а м а р қ а н д и й

Сендин адаб бирла белинг боғламоқ,
Мендин адаб қондасин сақламоқ.

Ҳ а й д а р Х о р а з м и й

Одобни даставвал ўрганмоқ зарур,
Сўнгра бошқаларга ўргатсанг бўлур.
Агар бошқаларга ўргатсанг одоб,
Борингни ҳаётдан айлагил талаб.

*

Ўз табъи бенасиб бўлгач одобдан,
Бошқаларни кўриб, чиқмас азобдан.
Дилинг ҳушёр бўлса кўзинг мукамал,
Ҳаммадан ҳам кўпроқ ўзингдан уял.

*

Узингга оро бергунча, эй ўғил,
Яхшиси шулки, овлагил кўнгил.

*

Елғон қасам сўзга банд этма тилинг,
Жонингга зарардир, чок этар дилинг.

*

Дилинг ясатмаса билим, фазл, адаб,
Этма зийнат, кийим, мартаба талаб.
Одоб ичдан бузуқ бўлган бир жойда,
Ташқари безакдан нима ҳам фойда?!

*

Ҳаёсиз ишлардан юзингни ўгир,
Хайрли иш бўлса илдамроқ югир.

*

Яхши ишларингга тўлсин бу жаҳон,
Номинг ер юзида қолсин кўп замон.

*

Эй пастлик либосин кийган одамзод,
Қўрқаманки, номинг бўлажак олчоқ,
Кичиклар бирла сен бўлма афсункор,
Ким улуғлик номинг сўнажак мутлоқ.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Авжи шараф узра офтоб ўлди ҳаё,
Бўстони саодатқа саҳоб ўлди ҳаё.

*

Киши айбин юзига қилма изҳор,
Тааммул айла ўз айбингга зинҳор.

*

Киши айбинг деса, дам урмагилким ул эрур кўзгу,
Чу кўзгу тийра бўлди, ўзга айбинг зоҳир айларму?

*

Оғзингга келган такаллум риштасин чекма фузун,
Ким бу ишдин сарнигулик юзланиб нуқсон келур.

*

Олтин-кумуш этма касб давлат кунидин,
Ким тортар адаб халқни меҳнат тунидин,
Гар йўқтур адаб, не фойда олтун-кумушдин,
Элнинг адаби хушроқ эрур олтундин.

*

Зевар кишига не тожу не афсар бил,
Ул зевар адаб бирла ҳаё дархўри бил,

*

Ҳар кимки адабсиздур ишин абтар бил,
Алқисса эранларга адаб зевар бил.

*

Бўлмас адабсиз кишилар аржуманд,
Паст этар ул хайлни чархи баланд.

*

Элга шараф бўлмади жоҳу насаб,
Лек шараф келди ҳаёу адаб.

*

Гар қилса киши қилиб гуноҳе, тавба,
Ул журмиға бўлса узрхоҳе тавба.
Қилмоқ неча, гоҳ журму, гоҳе тавба,
Бу журм ила тавбадан илоҳе тавба.

*

Кимки бир кўнгли бузуқнинг хотирин шод айлагай,
Онча борким, Каъба вайрон бўлса, обод айлагай.

*

Хўб — йиртиқ тўн била ҳам хўб,
Гул — ямоғлиқ чопони била маҳбуб.

*

Табиатга ҳар неки одат бўлур,
Чу эскирди одат табиат бўлур.

*

Кимдаки инсоф йўқ — инсон эмас,
Мунсиз атворида жуз нуқсон эмас.

*

Топсанг неча шаҳлар узра шаҳлиқ,
Фақр аҳлига айла хокраҳлиқ.

*

Иззати ҳаддин кам эса хўб эмас,
Ҳаддидин ортуқ дағи марғуб эмас.

*

Иззат топмас кимки қаноатсиз эрур,
Ҳар кимса ҳасуд бўлса роҳатсиз эрур.

А л и ш е р Н а в о и й

Дур этар барча маноҳидин ўзин,
Аритур жумла гуноҳидин ўзин.

*

Ғафлат уйқусидин уйғон, гар тилар бўлсанг мурод,
Ким етар мақсадга ҳар ким, бўлса ул бедорроқ.

Б о б и р .

Энг улуғ сифат — меҳрибонлик ва марҳаматдир.

*

...Олам аҳлининг энг яхши иши ва одам боласиничг энг мақбул феъли шуки... тавозеъ ва камтарликни ўзига шиор қилиб олсин.

*

...Гўзал хулқларнинг энг яхшиси ва мақбули, одобнинг энг сараси, мақтовга сазовор бўлгани карам ва саховат шевасидир.

Х о н д а м и р

Одоб ўргатсалар, қулоқ сол. Биров одоб ўргатса, ўрганмаган киши ҳайвондир.

*

Ҳар нарсадан бир самара келади: хушмуомалаликдан — улуғлик, қаноатдан — роҳат, ихлосдан — муҳаббат.

Кимки хушмуомила бўлса, ҳурматга етади, ростгўй бўлса, қадри ошади. Кимки ёмон суҳбатидан қочса, яхшилар суҳбатига етишади.

*

Тўрт нарса эркакнинг белини синдиради: кўп душман, кўп қарз, кўп хотинлилик, номуроса аёл.

Тўрт нарса улуғликка даъват этади: илмни эъвозлаш, ёмонликни яхшилик билан бартараф қилиш, ғазабни ютиш, саволга дилдан жавоб бериш.

Ю с у ф и й

Шарму ҳаё бўлди кишига ҳаёт,
Ҳиммату ғайрат анга икки қанот.

*

Одоби йўқ одам элни бузар,
Одоби бор одам тилни тузар.

У б а й д и й

Кимки санинг айбингни айтур санга,
Шафқат ила лутфу карам қил анга.

П о ш о х о ж а

Ғарибни кўрсангиз ҳеч қилманг озор,
Ғариб кўнглини синдирмоқ ёмондур.

*

Узингдин пастга айла кўп тараҳҳум,
Карам қил учраса ҳар қайси мазлум.

С а й ё д и й

Маъзур тут, эй покдил, бердинг адаб таълимини,
Жо айладим кўнглим аро билсам қизил қондур адаб.

У в а й с и й

Шамъ сар то қадам ўртанди, фано ўргандим,
Кўрубон қатраи шабнамни ҳаё ўргандим.

*

Элни айбини зоҳир этмоғлиг,
Йўқдур инсоф ила мурувватдин.
Улки, эл айбини қилур ниҳон,
Тангри сақлар ани ҳар офатдин.

Н о д и р а

Кўнгул шишадурки, синса, бўлурму
Ани чегалаш бирла маҳкамлаб?

*

Ханжар била захм сол ва лекин
Тил бирла еткурмагил жароҳат.

М у н и с Х о р а з м и й

Беадаб гом урма бу дашт узраким, осудадур,
Ҳар қадам остида бепоён кўнгул, бисёр кўз.

О г а ҳ и й

Дедимки мабода хижолат етар,
Хижолат эрур юз ўлимдан батар.

Х и р о м и й

Ўзгаларнинг кўрмишидан ибрат ол,
Бошқаларга қолмагил ибрат бўлиб.

А ҳ м а д Д о н и ш

Ақли комилни имтиҳон қилдим,
Халқнинг айбидин сарафканда.
Турфа буким, ҳаёси комилни,
Шармсизлар дер они шар ланда.
Кети очилғониға бўлмай иши,
Йиртиқ тиззасиға қилур ланда.

О ч и л д и М и р и й

Оғизда лахта этинг бор, ёмонни айттирма,
Агар зиёни гапурса тилу забондин кеч
Ўзингни одам этибсан бировки Ҳотамдур,
Ҳақорат айлама ҳаргиз, ёмон гумондин кеч.

Д и л ш о д

Эл аро жонбахш ҳам хуршиди тобондур адаб,
Мулк аро элга фароғатлик гулистондур адаб.

*

Адаб ирфон илми ичрадур шамъи,
Ақл сийнасида чеҳрадур шамъи.

А н б а р О т и н

Чашми таҳқир ила ҳеч кимға тикилманг, дўстлар,
Дарҳақиқат, кимсани беҳуда билманг, дўстлар.

М у қ и м и й

Дўстлар, ҳеч кимсага боқманг ҳақорат кўз билан,
Шишайи кўнгул синар зарра қабоҳат сўз билан.

Д и л а ф к о р

Кеча тамом сен ётмағил, бори улуш олай десанг,
Токи турай дегунчалик файзи саҳар ўтар-кетар.
Асли ҳунар будур кўриб боқма кишини айбиға,
Не санда ул қолур ва на айби ҳунар ўтар-кетар,
Хайр муҳаййири бўлуб айлама сарбасар эсанг,
Мадҳ аломати қолур, хайр ила шар ўтар-кетар.
Роҳат кўрай десанг, зарар кўрма раво чибинға ҳам,
Қилсангу қилмасанг агар нафъу зарар ўтар-кетар.

Ф у р қ а т

Ниятинг қилғил дуруст, шулдир амалнинг яхшиси,
Рост бўлғил ҳар бир ишда хоҳ жувону пирсан.

М и с к и н

Агар одам эсанг оғритма одам кўнглини зинҳор,
Ки аҳли маърифат наздида Каъба қалби мўминдур.

А ҳ м а д Т а б и б и й

Ўзингга пеша айлагил хушхўликни борҳо,
Бошимга офат келмасун бир умр десанг гар, ўғул.

А в а з Ў т а р

Тарбиятдин қатра гуҳар бўлғуси,
Нофа қони мушки азфар бўлғуси.

А л м а и й

Суръатлари агарчи, назарда ҳақир эса,
Бир сўз аларнинг юзиға бемарҳабо деманг.
Таъна айламанг бировни бу кашфи вужуд деб,
Бу мағриби, бу ҳинду, бу аҳли жаво деманг.
Ҳар кимсаға бўлмиш насиб ўзга феълу хў.
Бежо бировнинг феъли, бировни бажо деманг.
Қилманг биров гийбатин кимсаға бориб,
Тақдири илоҳи айлади жабру жафо деманг.

З а в қ и й

Ҳосил эт хулқу адаб, бўлғил тавозеда мудом,
То етарсан хислатидин ҳар камола, йўқ ажаб.

Ҳ а м з а Ҳ а к и м з о д а
Н и ё з и й

Хотинларнинг энг гўзали ҳаё ва ифбат пардасига ўралганларидир.

А б д у л л а А в л о н и й

Ғар истасанг дунё ичра жонингга омон,
Ҳокимлигинг олғил ўздину тут фармон.
Ҳар эр эса они яхши бил, ўзни ёмон,
Бугдой бил халқнинг барчасин, ўзни сомон.
Қўлида не эрса тикма кўз ҳеч кимнинг,
Шиквасида доғи қилма сўз ҳеч кимнинг.
Иш қилки, бировга бергувчи бўлма зарар,
Ҳалвойтариға солма туз ҳеч кимнинг.

С у л а й м о н қ у л Р о ж и й

Ҳамиша хушфёллиқ бўл халойиқ ичра сен зинҳор,
Қўнгулни оқу пок этсанг, ҳамма корнинг барори бор.
Қарама бад назар бирла, бу душман, деб, ҳақир айлаб,
Магар бир кун бўлур дўст ул киши, сири ниҳони бор.
Эрур ҳар дам ғанимат, хуш тутуб ўткар азиз умринг,
Бу дунёнинг каму кўстин на буду на зиёни бор.

Ҳ а к и м а х о н

ДОНОЛАР КУЛГИ ОДОБИ ҲАҚИДА

Табассумини ҳавас қилса Лутфий, айб этманг,
Кўнгул икига шифо истару илож тилар.

Л у т ф и й

Ҳар кишиким ҳинду ўлур ҳазл аро,
Юзини қилмоқ керак аввал қаро.
Юзидан кўнгулларга айшу тараб,
Сўзидин баданларга дафъи таъб.
Очуғ чеҳраси тоза гулдин нишон,
Ҳадисиға булбул бўлуб жонфишон.

*

Кўнгли кими хушлигидин хуш керак,
Нохуш агар бўлса мушавваш керак.

*

Тарки адабдин бири кулгу дурур,
Кулгу адаб таркига белгу дурур.

А л и ш е р Н а в о и й

Табассум қилсанг ул ғунча лабингдин,
Дегайлар бол томар қаймоқ ичинда.

М у ҳ а м м а д С о л и ҳ

Куларлар қаҳ-қаҳа айлаб, нечук беғам кишилардур,
Куларға бир замони хотирн беғам тополмасман.

Ҳ у в а й д о

Аччигу ширинлиг била қилсанг табассум гоҳ-гоҳ,
Нури иймоним анга, эй лаъли хандоним фидо.

У в а й с и й

Табассум гар лабидин кўз тутарсан йиғлағил Ҳозик,
Булут оқизмагунча ёшини ул нўшханд этмас.

Ҳ о з и қ

Кулгу чоғи гунча лаълидин сочар дур баҳру бар,
Жилва вақти боғи ҳуснидин сочар гул ранг-ранг.

*

Йиғла саҳарлар ун чекиб, ашки надоматни тўкиб,
Беҳуда кулмагинг недур ёш каби шоқур-шуқур.

М у н и с Х о р а з м и й

Оғзинг бу шажарни гунчасидур,
Кулгу анга, ваҳки, мевасидур.

О ч и л д и М и р и й

Беринг сайқал кулгудин қолса кўнғил кўзгуси занглаб.

М у ҳ а й й и р

Қулоқ солмас бўлдим ҳаёси йўқ ҳар турли ҳо-ҳога.

О р а з и й

ДОНОЛАР ОЛИМЛАР, УСТОЗЛАР ВА ШОГИРДЛАР ҲАҚИДА

Муаллим ўз шогирдига нисбатан ўта ҳокимликка ҳам, бўшликка ҳам йўл қўймаслиги лозим, чунки ўта ҳокимлик муаллимга нисбатан нафрат уйғотади, агарда шогирд муаллимнинг бўшлигини сезса, унда муаллимга ва унинг ўқи-таётган илмига нисбатан бепарволик ва менсимаслик пайдо бўлади.

*

Ҳақиқий файласуфларнинг матонати кучли бўлиши керак... Файласуфларнинг одати, ахлоқи ҳам ўз касбига лойиқ, худди туғмадек бўлиши керак. Шунингдек, ўзи униб-ўсган, ўз миллатининг раъйини ва ўз халқида бўлган энг яхши фазилатларни қаттиқ тутган бўлиши керак,

*

Яхши тарбия кўрмаган ва турмушда тажриба орттирмаган киши кўп нарсаларни назарга илмайди. У билим ва тажрибага эга бўлгачгина фикри ўзгаради, ноўрин кўринган нарсаларнинг аслида зарур эканини пайқайди.

*

Ўзини илмга бағишлайдиган киши одамларга меҳрибон, ҳақгўй; фисқу фужур, гина, хиёнат, мақр ва ҳийладан холи бўлиши керак.

*

Олим бўлишга аҳд қилган одам ўз илмини касб қилиб олмаслиги ва уни мол топиш воситасига айлантирмаслиги лозим.

Абу Наср Форобий

Аввал олим ўз руҳини ҳақиқатни кўришга ҳалал берувчи турли иллатлардан тозалашни зарур. Негаки, қўноқда теккан ёмон одатлар, тарафкашлик, рақобат, тубан эҳтиросларга қул бўлиш, ҳокимият таллашиш ва шу сингари иллатлар кўпчиликти бузади, одамларни ҳақиқатдан кўз юмишга олиб келади.

*

Илмий тажриба билан шуғулланувчи ва тадқиқотда аниқликка амал қилувчи кишигина у ёки бу фан соҳасида ҳукму қарор чиқара олиши мумкин.

*

Донишманд ва олимлар хулқларидан ўрнак олиш яхши хулқни тирилтиради, ёмонни йўқ қилади.

*

Асоси бўлмаган фандан воз кечса ҳам бўлади.

*

Яхши билмаган нарсасига уринган киши шарманда бўлади.

*

„Билмаганлигимиз сабабли билган нарсаларимизни айтмай қўйишимиз ҳам яхши эмас.

Абу Райҳон Беруний

Олимлар ила ернинг чиройи,
Юлдузлар мисоли само оройи.

З а м а х ш а р и й

Яхши ўрган олим насиҳатин, сўзин эшит.
Олгин ўзинг илму-адабин, сўнг ўзгага бер ўғит.

*

Олим киши насиҳат бериб, уни кўнглингга жойлар,
Олимга яқин бўл, уни хизматида бўл.
Урган унинг билимин кунда олдига бориб,
Хурматин қозонган такаббуралигинг қўйиб.

Маҳмуд Қошғарий

Олимларнинг илми халққа — машъалдур,
Машъал бўлгач, қоронгида киши адашмайдур.
Олимлар оммага йўл бошловчилардур.
Қаёққа бошласалар ҳам тўғри бошлайдур.

*

Туғарда доно туғмас, киши ўрганур,
Бурун сўзламас тилда сўз сўзланур,
Киши ўрганиб сўнгра билимли бўлур,
Билим билса, сўнгра ҳамма иш ўнганур.

Юсуф Хос Ҳожиб

Баҳолик гавҳардур ул билимли киши,
Бу жоҳил билимсиз ташландиқ идиши.

Аҳмад Югнакий

Қимгаким иш бўлмаса пеш уфтод,
Ҳар иши ҳеч иш била топмас кушод .

Ҳайдар Хоразмий

Тарки лаззоти жаҳон қилгин, Гадоким, орифа,
Беҳрак эрур юз туман тожи мурассаъдин марас.

Гадоий

Устод, муаллимсиз қолганда замон,
Нодонликдан қора бўлурди жаҳон.

*

Нодонга раҳбарлик қилса гар доно,
Илмдан ишлар ҳам бўлади аъло.
Доно суҳбатидан бош тортса нодон,
Даврондан яхшилик кўрмас ҳеч қачон.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Ҳақ йўлида ким сенга бир ҳарф ўқитмиш ранж ила,
Айламак бўлмас адо онинг ҳақин юз ганж ила...

*

Аҳли маъни гуруҳида зинҳор,
Ҳеч ор айлама гадолиғдин.
Ким буларга гадолиғ ортиқдур,
Аҳли суратга подишолиғдин.

*

Олимки писандидадур ҳисоли билгил,
Билимин тан аро руҳ мисоли билгил.
Комилда керак билим хаёли билгил,
Ким, билимдадур илм камоли билгил.

А л и ш е р Н а в о и й

Пир олдида топқуси муродин билинг,
Ҳар кимки агар шогирди содиқ бўлғай.

*

Чора дардимга магар пир этгай,
Чорасиз ишима тadbир этгай.

Б о б и р

Ҳеч ким устодсиз топмас жаҳонда иззату жоҳ,
Нечаким ҳашмат била Искандари даврон эрур.

Ҳар неча бўлса каломи комили устоди фан,
Ўз сочин олурда доим ожизу ҳайрон бўлур.

П о ш о х о ж а

Агар бир пири комил топсангизлар жон фидо айланг,
Бошидин ўргилиб йўлида ўзни хокипо айланг...

Р о қ и м

Қалам олдим қўлимга, шеър ёдим эл ҳаётини,
Амал қилдим ёзишда ҳар нимарса дедилар устоз

Д и л ш о д

Рожий агар шогирдинг эрса шеър эли моҳирлари,
Айлабон нокаслиғ, этма даъвойи устодлиғ.

Р о ж и й

Оқиллар олдида ақл тарозисига сиғмаган сўзларни га-
пирсанглар, ҳижолатда қоласизлар. Ҳар олимдан яна ортиқ
бўлган олим бордир. Аввал уларга шафқат ва меҳрибончи-
лик билан муомилада бўлиб, сўнгра тавозе ва одоб билан
ёрдам қилингллар.

А ҳ м а д Д о н и ш

ДОНОЛАР
КАТТАГА ҲУРМАТ, КИЧИККА ШАФҚАТ ВА
ЕШЛИКНИ АСРАШ ҲАҚИДА

Ешликда уйланган одам қариганда севинади.

Маҳмуд Қошғарий

Кичикка улуғлик улуғдан тегар,
Улуғга етиб иш кичик қут топар,
Улуғлар сўзин тут, амал қил, югур,
Улуғ сўзин олган тилакка етар.

Хўжаандий

Кучингни қадрига ет, яхши ишга сарф айла,
Бу йўлда энг сара хислатни синчиклаб сайла.
Сенда куч бор, билак бор, дам ғанимат, ғайрат қил,
Бошда ёшлик соябон, унинг қадрига етгил.

Абдураҳмон Жомий

Йигитлик мавсумин хуш тут, доғи фурсат ғанимат бил,
Ки, бу олам асосан асру бебунёд эмиш билдук.

Гадоий

Кимки, улуғроқ-анга хизмат керак,
Кимки, кичикроқ-анга шафқат керак.
Тутқил анинг ҳурмати ичра зарур,
Қоидаи нуқтайий хайрул-умур.

*

Йигитликда йиғ илмнинг махзани.
Қарилик чоғи харж қилғил ани.

*

Тадриж ила тифл ўлур хирадманд,
Сокинлик ила қамиш ўлур қанд.

А л и ш е р Н а в о и й

Қаррилиқ эрмиш хазон, бордур йигитлик навбаҳор,
Имтиҳон айлаб аларни яхшилар мундоқ демиш:
«Бўлса қиш оллинда, кейинча яна бордур баҳор,
Навбаҳори умр ўтган сўнг анга йўқдур келиш».

Р о қ и м

Улуғни тутмаса азиз кичик,
Хор бўлса улуғ кичикка, нетонг,
Игна еткурди тўнға чун озор,
Андин ўлди бошу оёғи яланг.

*

Мунис, талаб эт камол — эрурсен чу йигит,
Ким яхшидур этса фазл учун қайғу йигит.
Уқ қилғон ишни ёй қила билмас ҳаргиз,
Қарилар ила баробар ўлғайму йигит.

М у н и с Х о р а з м и й

Талхком бўлмай десанг заҳри надамдин, эй йигит,
Тут қарилар гар санга ҳар навъ берса панд қанд.

*

Қарилар ҳолиға боқ лутфинг кўзидин, эй йигит,
Ким, камоли ҳусн ожизлар дуосидин сенга.

О г а ҳ и й

Ешликда тарбияни тўғри этмаса, асло тўғри бўлмағай,
Улғайганда, ёшдин эса ҳар ниҳол пайдо.

Р о ж и й

...Катталикнинг шукри шулки,
Кичиклар гуноҳини кечирсин.

А х м а д Д о н и ш

Улуғлар билан ошно бўлгайсен,
Агар не деса сен ризо бўлгайсен.

Х и р о м и й

Қарилар сўзиға қулоқ солмасанг,
Надомат чекарсан, пушаймон бўлурсан.

А л м а и й

Йигитликка гурур этма, жавоно,
Қабул этмас бу ишни барча доно.

Ф е р у з

Ўзга тилни ҳаракат қилинг билгали ёшлар,
Лозим сиза ҳар тилни билув она тилидек.

А в а з У т а р

Юруб бебоклардек бефикр, бекор ўтирма,
Йигитсан, мард бўлсанг, ўлгунча бекор ўтирма,
Ким бекор кўрсанг бўлди, бир кун хор ўтирма
Маишат йўлиға меҳнат эрур даркор, ўтирма,
Сенга фазлу ҳунар ўргатувчилар бўлса эъзоз эт.

О р а з и й

ДОНОЛАР ИЛМ ҲАҚИДА

Билим, маърифат албатта, яхши ахлоқ билан безатилмоғи лозим.

*

Назарий билимларни ўрганмоқчи бўлган киши назарий билимлардан завқ ва лаззат оладиган инсон бўлиши, шу билимни ўрганиш йўлида учрайдиган ҳар турли ранж-машаққатларга бардош бериши, табиатан тўғри ва тўғрилиқни севадиганлардан бўлиши, ўзи одил ва адолатли бўлиши, истаган нарсасида ортиқча худбин, ўжар ва қайсар бўлмаслиги ва емак-ичмакда ортиқча очкўз, хўра бўлмаслиги ҳам шарт.

Абу Наср Форобий

Илм ҳар нарсадан юқори, ҳеч нарса ундан юқори бўла олмайдир. Эга бўлинадиган нарсаларнинг энг шарафлиси илmdir.

*

Илмлар кўпдир, улар замон иқболи бўлиб, турли фикр ва хотиралар уларга қўшилиб борса кўпаяди. Одамларнинг илмларга рағбат қилиши, илмларни ва илм аҳлларини ҳурматлаш ўша иқболнинг белгисидир.

*

Билим қайтариш ва такрорлаш мевасидир.

*

Илм орқали халосга етишиш фақатгина ёмонликдан тийилиш билангина вужудга келади. Ёмонликнинг шаҳобчалари кўп бўлса ҳам, уларнинг асоси тама, ғазаб ва илм-сизликдир.

Абу Райҳон Беруний

Ҳеч бир гап қолмади маълум бўлмаган,
Жуда оз сир қолди маълум бўлмаган.
Билимим ҳақида чуқур ўйласам:
Билдимки, ҳеч нарса маълум бўлмаган.

Абу Али Ибн Сино

Бахт белгиси илм ва ақлдир.

Маҳмуд Қошғарий

Агар кимда бўлса ақл, илм, зеҳн,
Уни мадҳ этиб сен, тугал эр дегин,
Зиёд бўлса кимда ўқув, уқув, ақл, билим,
Ёмон ва кичик бўлса ҳам мақтагин.

*

Билимни буюк бил, уқувни чуқур,
Бу иккиси бирла ғофил уйғонур.
Уқувли тушунар ҳам билимли бўлар,
Билимли уқувли тилакка етар.

*

Ҳамма хайрли ишлар билим нафидир,
Билим ҳатто осмон сари йўл очур.

*

Билимли билади билим ҳурматин,
Билимсиз не билгай билим қийматин.

Юсуф Хос Ҳожиб

Билим бил гофил бўлма, бил ул ҳақ расул,
Билим кимда бўлса, сиз они мақтасангиз маъқул.
*

Билимсиз билимини оширса бўлур,
Билим топгин, эй дўст, доно билдирур.
Билимсизга ҳақ сўз тотимсиз эрур,
Анга панд-насиҳат фойдасиз эрур.

А х м а д Ю г н а к и й

Илм қоғозга ёзиш, чизиш билан эмас, балки ўқимоқ ва
уқимоқ биландир.

З а м а х ш а р и й

Токи сен ўзингни илм йўлига тамом бағишламай,
Билгилки илм сенга ҳеч нарса бермагай.

А б д у р а з з о қ
С а м а р қ а н д и й

Қадам қўйса ҳикмат тўла дил билан,
Ҳамма вақт ҳамма ёқ бўлади равшан.
Билимдан безак топиб дилу жон,
Еру сув китобин ўқийди осон.

*

Илмни дилга жо қилишга тириш,
Билиб ол-да, сўнгра чин ишга кириш.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Эр кишига зебу зийнат — ҳикмат ва донишдир.

*

Илмдан касб қилки, суд эрмас,
Чарх мушқилларини ҳал қилмоқ.

*

Лекин ул илм доғи нафъ этмас,
Билибон бўлмаса амал қилмоқ.

*

Оламдин ғамсиз ўтай десанг, илму ҳунар ўрган.

*

Билмагани сўраб ўрганган олим,
Орланиб сўрамаган ўзига золим.

*

Оз-оз ўрганиб, доно бўлур,
Қатра-қатра йиғилиб дарё бўлур.

А л и ш е р Н а в о и й

Меҳнату роҳатга ҳў қилган кишилардан сўранг,
Ҳеч илм сийнага жо бўлмади такрорсиз.

М а ш р а б

Кундуз оқшомғача таҳсил илм ичра қилиб,
Кеча тонг отгунча ёдинг била бедор айла.

Р о қ и м

Ўқиғонлар орасидан кўп билимдонлар чиқар,
Маърифат илмини тарқатғучи гапдонлар чиқар.

Д и л ш о д

Машаққатсиз ҳунардан чиқмағай дур,
Ҳаёнсиз илм дурдин кўп эрур дур.

А н б а р О т и н

Ақли йўқ аҳмоқ кишилар илмдан сўз очмасин.

А ҳ м а д Д о н и ш

Илм эрур бешак, билингиз, дардимизнинг чораси,
Илмсиз битмас маразу жаҳдимизнинг яраси,
Илм била бўлғай мусаффо кўнглимизнинг қораси,
Гулдин ортуқ кўнглимизга кирса илмнинг хораси.

М и с к и н

Жаҳоннинг басту кушоди илм бирла,
Надур дилни муроди илм бирла.
Кўнгулларни сурури илмдандур,
Кўрар кўзларни нури илмдандур.

Ф у р қ а т

ДОНОЛАР ЖАҲОЛАТ ҲАҚИДА

Аҳмоқлик — давоси йўқ бир касалликдир.

Абу Райҳон Беруний

Ҳикматнинг лаззатини билмайди аҳмоқ киши,
Бамисоли тумовким анга ёт гулнинг иси.

Замашарий

Ғазаб ҳурматни унутади, яхшиликларни кўмиб юборад
ди ва гуноҳсизлар учун жиноятлар вужудга келтиради.

Абу Бакр Ал-Хоразмий

Уч юз кўҳи Қофни келида туймоқ,
Дил қонидан бермоқ фалакка бўёқ,
Ёинки бир аср зиндонда ётмоқ,
Нодон суҳбатидан кўра яхшироқ.

Паҳлавон Маҳмуд

Тетиклик ва соғлиқ — бу мақтов иши,
Ғофилликдан ўлди талай минг киши,
Ғофил бўлма, соғ бўл жами ишда сен,
Ғофил икки оламда сарсон боши.

Юсуф Хос Ҳожиб

Ҳар турлик нопокни ювса кетур,
Жоҳилликни ювса кетмас, нопок қолур.

Аҳмад Югнакий

Жаҳолат йўлида бўлма тез қадам,
Ҳаром ишга қудрат ишлатмагин ҳам...

*

Боқмагил волимнинг юзига зинҳор,
Дўзах дарвозасин у худди ўзи,
Йратилганидан бери тушмаган,
Унга яхшиларнинг ҳеч раҳмат кўзи.

*

Жаҳолатдан тоза бўлса ҳар сийна,
Халқда йўқолади адолат, кина.

*

Жоҳилга йўл топар донмо оқил,
Аммо унга барҳам беради жоҳил.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Жаҳл аҳли била кимки улфат бўлғай,
Ул улфати ичра, юз минг офат бўлғай.

*

Фисқ аҳлига бўлмас киши ҳурмат қилмоқ,
Ким, эрмас анинг ҳолига равнақ ҳурмат.
Фосиққа насиб этмади чун ҳақ ҳурмат,
Яхшироқтур ани тутмаса мутлақ ҳурмат.

*

Не бўлғусидур аҳли тажоҳил қадри,
Е зумран аъдод такосул қадри.

*

Ҳар ким сўзи фаҳш, ақл анга ром бўлмас,
Бу хил табли киши саранжом бўлмас.
Дашномдин ўзга ақлға ком бўлмас,
Бу турфаким, дашном анга дашном бўлмас.

А л и ш е р Н а в о и й

Олудан юз туман маосий бўлмоқ,
Юз ранжу туман азоб хоси бўлмоқ.
Кўп яхши экан аҳли ҳирад қошида,
Ким офритибон атони осий бўлмоқ.

Б о б и р

Эркакларга ҳақорат кўзи билан эмас, эътибор кўзи билан;
аёлларга шаҳват кўзи билан эмас, шафқат кўзи билан
қараш керак.

Ю с у ф и й

Машрабо, дема суханни ҳар нечук нодонга ҳайф,
Қадрини билган кишига ёқути аҳмарча бор.

М а ш р а б

Ҳар нечук нодон табибдин сўрма дардингга даво,
Излагил ҳозиқ табиб, дардингга дармондин тила.

Ҳ у в а й д о

Нодон улусга айлама, Роқим, сўзунгни ҳайф,
Сўз лаззатини даҳрда аҳли сухан билур.

*

Нодонга неча яхшилик этсанг билур ёмон,
Деманг галат сўзимни муни қилдим имтиҳон,
Ҳалво ҳамон, эшак илайида самон ҳамон,
Нодонга шаҳд берсанг они заҳр этар гумон,
Ҳар барги гулни, войки, неши тикан билур.

Р о қ и м

Жаҳолат шоми, гафлат уйқусидин бўлдим афсурда,
Мани огоҳлиғ субҳи насими бирла бедор эт.

М у н и с Х о р а з м и й

Яхшироқ нодон халқ тож этганидин бошига,
Аҳли донишнинг аёғи остида мажақланмоқ.

О г а ҳ и й

ДОНОЛАР КИБРУ ҲАВО ҲАҚИДА

Киши ман-ман бўлса, ўргатувчисини таҳқир қилса, қўли гарданида бўлади, ташвиши ортади.

*

Осмонга тупурган кишининг тупуги юзига тушади.

Маҳмуд Қошғарий

Аё одам кеккайиб такаббур бўлма,
У катталарга тенг бўла олмай ўзинг хўрликка солма.

*

Бахтли киши бахтинг билан ғурурланма,
Бахт доимий эмасдур, бахтингга ишонма.
Хазинам кўп деб, қувониб айрилма тагин,
Хамир сув кўтарар деб, суюлтирма тагин.

*

Улуғликка ортиқ ғурурланмагин,
Улуғ бўлсанг, ўзга бош оғриғ дегин.
Севинч қайда бўлса, сўнгида қайғу,
Роҳат меҳнат ила эрур, англагин.

*

Тилак — орзу, неъматга етганда ҳам,
Топиб оби раҳматни ичганда ҳам,
Сўниб қўлни тутганда ҳам кўк юзин,
Ўзинг ерда, бош кўкка текканда ҳам.

Юсуф Хос Ҳожиб

Мол-дунём кўп деб кибрланмагин. Мол-дунёнинг фой-
даси нимага арзийди, (ўлганда) яланғоч кетасан, ҳамёнинг
тўрванг, бойлик тўла сандигинг қолиб кетади.

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Қачонким шод эсанг ғамгина раҳм эт,
Агар султон эсанг мискина раҳм эт.

Х о р а з м и й

Такаббурлик зиёндур, ундан андиша қилғил,
Мулойим бўл одамга, камтарлик пеша қилғил.

*

Қайсар одам бурдсиздир, беҳунар,
Хуштавозеъ кимса доим мўътабар.
Мевасиз шох осмонга тармашур,
Мевалик шох бўлса ерга энгашур...

*

Кибрсизлик лофин урма, уни кўрмоқдан кўра,
Қоронғу тун чумолининг изин кўрмак осонроқ.
Кибр гардин аритмоқдан осон эрур шубҳасиз,
Игна билан тоғни қазиб остин-устун қўпормоқ.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Ҳар кимки, бошқани этмаса писанд,
Дардманлик йўлидан узоқдир-узоқ.
Халқни назар-писанд қилмаганларни,
Лозимдир худписанд дея атамоқ.

*

Одам ўғлон, зеби зоҳирдин демас,
Кимки андин фахр этар, одам эмас.

А л и ш е р Н а в о и й

Сендан узр сўрасалар, қабул қил, узр сўраса қабул қилмаган киши шайтондир.

Ю с у ф и й

Қилма беҳудага ҳавою ҳаваси чину чанд.
Тўғри йўлни тиласанг уз бу саройдан пайванд.

Т у р д и Ф а р оғ и й

Масти иқбол бўлма, ташвиши била оғритма бош,
Тотмағил сен бодани зинҳор махмур бўлмағил.

Ғ о з и й

Одам бўлсанг бил ўзингдин илгари ҳар кимсани,
Ўзни яхши англамоқ бордур ёмонларни фани.
Бўл мулойим, кўп гурур этма қилиб бизга ситам,
Ҳарна сўз айтурга оғзинг очма эмди асра дам.

Р о қ и м

Бўлмоқ улуғ истасанг мулойимлик ила бўл хоксор,
Мундин эрур жилвагоҳ авжи улуғлик сенга.
Покдилларга адабсиз бўлмаким, бордур бало,
Гарчи руҳафзо дурур тўфон қилур изҳор сув.

М у н и с Х о р а з м и й

Такаббур бодасин ичмакдин аъроз айлаким, шайтон,
Бу май кайфиятидин то абад мардуду малъундур.
Бу гулшан сайрин этсанг босма густохона туфроқни,
Ки ҳар гом остида бир пайкари озода ётмишдур.

О г а ҳ и й

Керакдур ҳарким ўз ҳолини билса,
Ўзидин пешқадамни кўзга илса.

С о б и р С а й қ а л и й

ДОНОЛАР ВАТАНПАРВАРЛИК ҲАҚИДА

Ўз юртингда халқ ичида хизматда бўл,
Ҳушёр бўл, ўсал бўлма, сезгир бўл.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Ватан таркини бир нафас айлама,
Яна ранжу ғурбат ҳавас айлама.

*

Ғурбатда ғариб шодмон бўлмас эмиш,
Эл анга шафиқу меҳрибон бўлмас эмиш.
Олтин қафас ичра гар қизил гул битса,
Булбулга тикондек ошён бўлмас эмиш.

*

Эй ҳажр, мени сен айла жондин ғойиб,
Ва лекин қилма ул остондин ғойиб,
Ҳар кимсаки бўлди бир макондин ғойиб,
Ҳам бўлди анинг баҳраси ондин ғойиб.

А л и ш е р Н а в о и й

Толеъ йўқи жонимга балолнғ бўлди,
Ҳар ишниқи айладим хатолнғ бўлди.
Ўз ерни қўйиб, Ҳинд сори юзландим,
Ераб, нетайин, не юз қаролнғ бўлди.

*

Кўпдин бериким ёру диёрим йўқтур,
Бир лаҳзау бир нафас қарорим йўқтур.

Келдим бу сори ўз ихтиёрим бирла,
Лекин боруримда ихтиёрим йўқтур.

Б о б и р

Беватан бўлсанг тиконнинг ўзсан.

*

Мусофирлар учун шамъдаги шафақ,
Ватаннинг субҳидамдаги гулидир.

Ш а в к а т Б у х о р и й

Бу дунёда на мушкулдур ғариблик,
Ажойиб турфа бедилдур ғариблик,
Агарчи ўз еринда шоҳ бўлса киши,
Мусофир бўлса, бир қулдур ғариблик.

С а й ё д и й

Ўз маконини тилар ногаҳ қафасдан қочса қуш.

Г у л х а н и й

Хеваки, назокатда гулистони жаҳондур,
Ҳур каби ҳар тарафда юз офати жондур.

М у н и с Х о р а з м и й

Хуллас бўлиб мулку ватандин жудо,
Солдим ўзум ғурбати шиддат аро.

Н и ш о т и й

Киши бир ерда умри бўлса сокин,
Добон васфин тамом этмак на мумкин.

О г а ҳ и й

Не эди журмим насибам чарх ғурбат айлади,
Хобу хўрдимни ватан ёдию ҳасрат айлади.

З и й р а к

Игнадек доғ ўрнаса бу кишвари Фаргонага,
Чўғ босғум доғ солгон ҳамма бармоқ устина...
Бу ватан дардини айтиб, саз чолгоним учун,
Зулм ўйнар кеча-кундуз барча муштоқ устина.

Д и л ш о д

Фигонким гардиши даврон айирди ўз диёримдин,
Ғамим кўп, эй кўнгул, сен беҳабарсан оҳу зоримдин.

*

Ватаннинг иштиёқин тортарам ғурбат ғами бирлан,
Туруб эрдим қутулмай ғуссау ранжу анолардин.

Ф у р қ а т

Ниҳон эт ўзни ватан Қофи ичра анқодек,
Чиқай ватан садафидин дема гуҳар янглиғ.

К о м и л Х о р а з м и й

Эрур кўнглим паришон, токи айрилдим диёримдин,
Диёрим йўқки, ёру ошною ғамгузоримдин.

Н о д и м Н а м а н г о н и й

Ватан, Ватан дея жоним танимдан ўлса равон,
Манга на ғам, қолур авлодима уй, ватаним.
Ғубора дўнса ғамим, йўқ вужуд зери ваҳм,
Чораки ўз ватаним хокидур ғўру кафаним.
Туғуб ўсган ерим ушбу ватан вужудим хок,
Улурса аслина рожеъ бўлурму ман ғамнок.

А б д у л л а А в л о н и й

ДОНОЛАР ХАЛҚҚА МЕҲРИБОНЛИК ҲАҚИДА

Ҳурмат қил яхшиларни, уларга яхшилик қил,
Халққа суянчиг бўл, ёрдамлашу ёрдам қил.

*

Ғамхўр бўлмоқ шарафдур камбағал одамларга,
Азоб берма, қийнама, зиён қилма кишиларга.

*

Одамга нафъ этгин, оғир кунига яра,
Қариндошга яхшилик қил, яхшилик ула.

*

Кўп яширма сен йиғиб, олтину кумуш,
Ниманг бўлса, бўлиб бер халққа улуш.

*

Зеҳинли, вафоли, киши афзуни,
Қилади кишига фиқдо ўзини.

*

Кишилар аро энг асл мард шу эрур,
Ки ундан одамлар талай нафъ кўрур,
Нафъи йўқ киши элга кони зарар,
Ва нафъли киши нафъила эл тўлур.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Кимдаки бўлмаса замона ғами,
Ё оламдан эмас, ё эмас одам.

П а ҳ л а в о н М а ҳ м у д

Нафъ еткур барчага ёмғир каби,
Ё денгиз тўфонида қутқарувчи каби.

*

Ҳар на яхшилик қилсанг қилки юрт учун,
Ўзингдан орттиру ўзгага бермоқ учун.

Ҳ а й д а р Х о р а з м и й

Кўпларга тегиб яхшилигинг, хайр уза қолиб,
Сўзлансин отинг эл тилинда жаҳоннинг диловари.

С а й ф и С а р о й и

Ҳар кишинингким кишига раҳми йўқ, иймони йўқ.

Г а д о и й

Агар бор давлатинг халққа сарф этсанг,
Ундан савоб иш йўқ, шукрига етсанг.

*

Бир иш қилғилки ундан элга етсин манфаат,
Охирида у ишинг келтирсин роҳат.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Одами эрсанг, демагил одами,
Ониким, йўқ халқ ғамидин ғами.

*

Уки зарар шевасини тавр этар,
Элга демаким ўзига жавр этар,

*

Эл молин ўзунгга мол билгин,
Хайлин ўзунгга аёл билгин.

*

Эл ғуссасин сингдурмакинг мақсуд эт,
Бу одат била оқибатинг маҳмуд эт.

✽

Узидин элга дарё қатраосо,
Вале элдин ўзига қатра дарё.
Улус аҳволидин сен бўл баруманд,
Йўқ улким, олгай афёлингдин эл панд.

*

Неки элнинг салоҳидур они қил,
Менинг будур салоҳим эмди сен бил.

*

Мўъмин эрсанг қилиб дурингни сарф,
Эл била равшан бўл нечукким шамъ,

*

Нафъинг агар халққа бешак дурур,
Билки бу нафъ ўзингга кўпрак дурур.

*

Юз жафо қилса менга бир қатла фарёд айламам,
Элга қилса бир жафо юз қатла фарёд айларам.

*

Даврон элининг жисмида ҳам жон бўлгил,
Ҳам жонларига мояи дармон бўлгил.

*

Эй кўнгул ҳар дам чекарсан эл ғамини, ғам дема,
Ҳар дамиким эл ғамидин холи ўтса, дам дема.
Худди жонингдек ўзингга маҳрам эт эл меҳрини,
Бўлмаса эл дардига маҳрам, уни маҳрам дема.
Одамиким эл учун қайғурмаса, одам дема.

А л и ш е р Н а в о и й

Бори элга яхшилиг қилғилки шундин яхши йўқ,
Ким дегайлар даҳр аро қолади фалондин яхшилиг.

Б о б и р

Ёр била юрдинг Сайёдий, билмадинг эл қадрини,
Оқилу доно билур ҳам ёру ҳам эл қадрини.

С а й ё д и й

Иш қил, фойданг тегсун кишига,
Кўнгулни қўймагин шайтон ишига.

С о б и р С а й қ а л и й

Халойиққа эйки ғолиблик тиларсен,
Бурунроқ айла ўз нафсингни мағлуб.

М у н и с Х о р а з м и й

Баробар онгламишман олам ичра йўқиму борим,
Етурмак роҳат элга қудратим еткучадур корим.

О г а ҳ и й

Умрим ўтгунча мен ғариб замонни ўйладим,
Фарғона юрти, элига омонни куйладим.

Д и л ш о д

Бир иш қилки, эл ичра бўл боҳурмат,
Икки дунё номинг бўлур бо иззат.

*

Ҳаёнсиз эрса минг жафо машаққат,
Ул иш дейилмагай эл ичра меҳнат.

*

Одамида бўлса гар яхши тилак,
Халқ учун тебратгуси доим билак.

А н б а р О т и в

Мўъмин улдулки, нафъи эл истар,
Гоҳ тилдин, гаҳи аёғ била,
Яхшига кўрсатиб тамаллуқини,
Йўлни эмин қилур чароғ била.

О ч и л д и М и р и й

Ёқангни ушла, Завқий, ибрат олғил,
Ҳалойиқ меҳрини кўнглингга солғил.

З а в қ и й

Кимки санга халқни озорига фармон берур,
Мамлакатни душманидур, ўлдур аввал ўзини.

А л м а и й

Фидо миллат йўлига молу жон этмак керак ҳар ким,
Бўлай деса, агар авлоди машҳури жаҳон миллат.

*

Фидойи халқим ўлсун танда жоним,
Бўлуб қурбон анга руҳи равоним.
Гар ўлсам дарбадар мазлумлар учун,
Будур мақсуди қалби нотавоним.
На яхши ўйлаким, маъқулу манзур,
Аваз, халқим учун тўкулса қоним.

А в а з У т а р

Йўлиқманг ҳаргиз кибр аҳлига андин бўйин товланг,
Ҳар ерда бўлса фақру ғурбат аҳли они қўлланг.

С ў ф и

Эй кўзим, эл ёдида тўккан ёшингни нам дема,
Бошингга келса бало мардум учун мотам дема.

Этмаса жонин фидо ҳожат учун Ҳотам дема,
Элни фикри бўлмаса қайси кишида одам дема.

Ҳ а й р а т и й

Ғайрат эт бир манфаат еткурмоқ учун халқинга,
Лек зolimликла бўлмоқ муҳтарам даркор эмас.

О р а з и й

ДОНОЛАР МАРДЛИК ҲАҚИДА

Мардлик — шод-хуррамлик, хайр-саховат, ифбатлик, азиятдан тийилиш билан таърифланган.

*

Одамгарчилиги бор мард киши ўзидан ва ўзиники эканлигига ҳеч ким тортишиб ўтирмайдиган нарсадан бошқасига эгаллик қилмайди.

Абу Райҳон Беруний

Хуштур мардларга карам давлат,
Ўлса дағи ўлмас эмиш ҳиммати
Эр кишига ҳиммат агар бўлса ёр,
Оқибатул-амр муродин топар.

*

Ҳар айб мард ўғлига бир панд эрур,
Ўз айбин билса донишманд эрур.

Ҳайдар Хоразмий

Мардлар иши бўлди оламда фақат,
Ҳар бир ишда вафо ҳамда мурувват.

*

Мард киши сўз лутфи хитоб ҳуснила,
Золимни йўлдан қайтаролса яхши.
Карамин унутган сахийни эса,
Саховат йўлига буролса яхши.

Абдурахмон Жомий

*

Эранлар хизматига кимки умрин сарф этар,
Агарчи умри кетар, аммо жовид умрга етар.

А л и ш е р Н а в о и й

Киши мардлигдин агар урса лоф,
Керак қилмаса ваъдасига хилоф.

Х и р о м и й

ДОНОЛАР ЖАМОАТ ҲАҚИДА

Яшаш учун зарур бўлган нарсаларни бир-бирларига етказиб берувчи ва ўзаро ёрдамлашувчи кўп инсонларнинг бирлашуви орқалигина, одам ўз табиати бўйича интиланган етукликка эришуви мумкин.

А б у Н а с р Ф о р о б и й

Подшолик истасанг бўл эл гадоси,
Ўзингни унуту, бўл эл ошноси.
Эл тож каби бошга кўтарсин десанг,
Эл қўлин тутгину бўл хокипоси.

П а ҳ л а в о н М а ҳ м у д

Жамият маъносини билмоқ эрсанг ҳар дам кўнгул,
Ҳамма жумла шарбатини иттифоқликдин қидир.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Ҳар киши олам элида ҳўб эмас,
Ҳар кишининг ҳар иши марғуб эмас.

*

Турфа замон аҳлига биз мубтало,
Ким йўқ алар олдида чиндек бало.

Ҳар жамоатдаки йўқтур пешво,
Бўлгай эрмастур қадам урмоқ раво.

*

Йўқ ҳунари ёлғиз эса юз киши,
Қайда киши сониди ёлғуз киши.

*

Халқ меҳрига яна, ёраб, мени зор айлама,
Айласанг ҳам, меҳри йўқларга гирифтор айлама.
Меҳрибонларга доғи учратсанг, элнинг меҳрини,
Ногаҳон хотирлари ичра падидор айлама.

*

Ёлғиз киши даврда топмас наво,
Ёлғиз овучдин ким эшитмиш садо?

*

Айлама ўз раъйингга кўп эътиқод,
Ишончли эл раъйидин иста кушод.

А л и ш е р Н а в о и й

Аҳбоб, йиғилмоқни фароғат тутунгиз,
Жамъиятингиз борини давлат тутунгиз.
Чун гардиши чарх будурур, тенгри учун,
Бир-бирини неча қуни ғанимат тутунгиз.

Б о б и р

Агар жам ўлса учқун бир маконга,
Бўлур, албатта оташгоҳ пайдо.
Ва гар ҳар соридин йиғналса қатра,
Бўлур тадриж ила тўфон ҳувайдо.

О г а ҳ и й

Ёлғуз ўзим деганлар тоғлар ошиб юрибдур,
Ёшин чу абри борон тинмай сочиб юрибдур.

Н о д и м Н а м а н г о н и й

Киши тубою, кавсар, жаннату ризвонни не қилсун,
Жаҳон айвонида ҳосил бу янглиғ анжуман ўлса?!

Ф у р қ а т

Эмас мумкин халойиқдин чу қочмоқ,
Не хилват эшигини юзга очмоқ.

А л м а н й

ДОНОЛАР ДЎСТЛИК ҲАҚИДА

Дўстлар ва хайрихоҳлик қилувчилар ёмонни яхши қилиб кўрсатишга халал етадиган йўлни тўсишга, гўзалликни изҳор этишга ва яхшиликларга нисбат беришга тиришадилар.

Абу Райҳон Беруний

Агар дўстлик савдо-сотиққа ўхшаб, эҳтиёжга қараб ахтарилса, зарурат туғилмаган чоғда дўстни назарга илмай ташлаб кетилса, бу қандай дўстлик бўлди энди. Дўстнинг бошига мушкул тушгандагина ҳолидан хабар олгани келиб, бошқа вақтда бегонадай юрса, зарурат туғилгандагина эслаб, бошқа маҳалда сира эсламаса, ўйлаб кўр, шу ҳам дўстлик бўлдими ахир!

Абу Али ибн Сино

Дўстни ўйлагин сен, ҳар не иш қилсанг,
Йўқса амалларинг зоедир билсанг.

Замашарий

Қариндош қариндошнинг биродари.

Абу Бакр ал-Хоразмий

Дўстларинг билан тинч-тотув яша, у бўлмаса бошқаси деб улар билан қаршилашма.

Маҳмуд Қошғарий

Қариндош ва дўстлар бўлиб юрса соз,
Бутун қавм учун қолғай ибрат бўлиб.

Ёвинг бир эса, мингга тенг ёвлиги,
Эса мингга дўст, бирга тенг озлиги.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Ўзи яхши марднинг, феъли яхши бўлур,
Бу яхши феъликка дилдан дўст бўлсанг бўлур.

*

Юзаки бўлса дўстлик ҳақиқат қани,
Минг мард дўстда бири бўлмас ёмони.

*

Минг киши дўстинг бўлса кўп дема,
Бир киши душман эрса кам дема.

*

Ҳар қанча ақлли кишидан бирор камчилик келур,
Ҳар турли ҳунарда бирор камчилик бўлур.
Бу бир айби туфайли бошин кесувчи
Дунёда ишончли кишисиз қолур.

*

Улфати яхши кишининг ўзи ҳам яхши бўлур,
Яхши улфатли кишидан кўп яхшилик келур.

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Дўст уйида меҳмон бўлган вақтингда,
Кўлингни, кўзингни, тилингни тия бил.

П а ҳ л а в о н М а ҳ м у д

Сенсиз бу жаҳон айши, аламдур манго, эй, дўст,
Шодлиғи ҳам меҳнату ғамдур манго, эй дўст.
Лутфу карамингни сен агар мендин аясанг,
Жавру ситаминг лутфу карамдур манго, эй дўст.

О т о й и

Оқил кишилар дўст билан душману, душман билан дўстни алмаштирмайдилар.

А б д у р а з о қ С а м а р қ а н д и й

Дўстларга меҳрибону очиқ кўнгул, сахий бўл,
Юрма бахиллик сари, будир зарарли бир йўл.

*

Дўстларга айла доим эҳсону лутфу бахшиш,
Қарзинг оғирлиги-ла, берма уларга ташвиш.

*

Чин дўстга, эй азизим, жонингни сен фидо қил,
Лекин дўсту душманни бир-биридан жудо қил.

*

Дўст у киши эрурки ёринг, ғамхўринг бўлсин,
Қалби ҳамиша дўстлик ёғдулари-ла тўлсин.
Тушганда бошга мушкул бўлсин сенга мададкор,
Насиҳатла қайтарсин ёмон йўлдан у зинҳор.

*

Ҳар кимдан истама дўст-ошнолик,
Ҳар ошнодан кутма сен рўшнолик.

*

Қайда келса агар ғараз устун,
Дўстлик бўлғай остину устун.

*

Душманга кўрсатгил дўстликни, ҳаргиз,
Адоват тигидан тилинмас пўстинг.
Адоват кўрсатма дўстларга асло,
Алаmidан душман бўлмасин дўстинг.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Олам аҳли билингизким, иш эмас душманлиғ,
Ёр бўлинг бир-бирингизгаки, эрур ёрлиғ иш.

*

Дўст жабридин шикоятланма,
Душман зулмидин зорланма.

*

Нодон дўстни ҳам дўст сонига киритма,
Ақл шамини унинг беҳуда афсонаси ели билан
ўчирма

*

Қардошинг эмас улки қўюб бош сенга,
Давлат чоғи қилғай ўзни қўлдош сенга.
Ким қилди қатиглиғда вафо фош сенга,
Ул бўлди ҳабиблар ичра қўлдош сенга.

А л и ш е р Н а в о и й

Умрингни бу кун хуш кечир аҳбоб илаким,
Топилмағусидир ушбу кун тонгла, ахий.

Б о б и р

Дўстнинг узрини қабул этмак,
Дўстликнинг улуғ нишони эрур.
Кимки қилмас қабул узрин анинг,
Билким ул дўстнинг ёмони эрур.

У б а й д и й

Ҳақиқий дўст шундай бўладики, билганини сендан сир тутмайди: ғамли ва шодлик кунларда ўзгармайди: ўзгалар гийбатига ишониб, муносабатини ўзгартирмайди.

Айбсиз дўст қидирган киши яккаланиб қолади. Арзи-мас айби учун хафа бўлаверадиган кишининг дўстлари

душманга айланаверади. Дўстининг ўзидан ўзиб кетаётганини кўра олмаган киши ғам остида юраверади.

Ю с у ф и й

Дўстинг улдур, ани таҳқиқ бил,
Ҳарна деса, сўзини тасдиқ қил.

П о ш о х о ж а

Ҳар қанда ғами дўст дилипорани истар,
То субҳ яқо йиртмади — меҳр бўлмади пайдо.

Т у р д и Ф а р о ғ и й

...Дўстлар ҳолимга йиғлар, душманним кўрса кулар,
Дард кўп, ҳамдард йўқ, душман кўп, толей-забун.

*

Тарки суҳбат айладим ҳамроҳи ноқобил билан.

М а ш р а б

Эй, Ҳувайдо, берма дил дунёву мофиҳосига,
Ошно деб бўлмағил ношноға мубтало.

Ҳ у в а й д о

Қўлингга бўлса бир душман гирифтор,
Анга дўстлиғни изҳор айла зинҳор.

С о б и р С а й қ а л и й

Дило, беш кун макон қилмоққа бу фоний жаҳон яхши,
Жаҳон хушдир вале ҳамроҳи ёру дўстон яхши.

М у ж р и м О б и д

Вале, эй йигит, бевафо бўлмағил,
Ки ҳеч қалбаки ошно бўлмағил.

Х и р о м и й

ДОНОЛАР ДУШМАНЛИК ҲАҚИДА

Ҳасад билан ғазаб икки қанот бўлиб ҳаракатга келса тоза ва чиройли ҳаётларни хира ва кудуратли қилиб юборади.

Абу Райҳон Беруний

Душманларга матонатни зоҳир қилиш сенга лозим, ўзингдаги сустликни ҳеч зоҳир этмагин, у вақтда сен таҳқирланиб қоласан.

Абу Бакр ал-Хоразмий

Ҳар қанча яхшилик кўрсатилганда ҳам оқибат,
Душман қўлидан душманликдан бўлак иш келмайди.

*

Душман лашкари ичида келишмовчилик воқеа экан,
Сен ўз шамширингни қинидан суғирмай қўя бергин.

Абдураззоқ Самарқандий

Ғолиб душмандин ҳар дам ғофил қолма,
Ўчирилмас исён ўтин ўз ҳарамингга солма.

*

Ким бўрилиғ этса қовла они,
Ул ер ити бирла овла они.

*

Чекса душман сенинг салоҳингга тил,
Маҳзи ифсод бўлғусидур бил.

Душман хатарн хавфи десангки фан бўлмағай,
Андоқ қилгилки, кимса санга душман бўлмағай.

Алишер Навоий

Душман ҳам уч хил бўлади: душман, дўстингинг душ-
мани, душманинг дўсти.

*

Киши душманидан қутулмагунча эркин нафас олол-
майди.

Юсуфий

Душманни ўзингга маҳрами жон қилма,
Ўз жонингга жабру нуқсон қилма.

Мужрим Обид

Рақибингдан бўлмас аён яхшилик,
Ки қавли-ю феъли ёмондур-ёмон.

*

Гарчи зоҳирда барча дўстдурур,
Бўлма, эминки, душманим йўқдурур,
Яхши қилсанг назар жаҳон элига,
Жонингга хасм дўстинг — ўқдурур.

Мунис Хоразмий

Қиргизма суҳбатингга ҳаргиз рақибниким,
Ул шумнинг қудуми бор асру номуборак.

*

На хусумат айдиким, ҳар дам очиб шиква тилни,
Дўстим олдида айлар мани мазмум рақиб.
Қасди мақсудима еткурмайин этмак маҳрум,
Бўлсун ўз мақсадидан қосиру мужрум рақиб.

Огаҳий

Кишиким, пасткаш бирла бўлса ҳамроҳ,
Оёғи остида охир кўрар чоҳ.

Х и р о м и й

Душман ожиз қолганида ҳар ёққа бошини уриб, ҳар ёқадан бош чиқаради, аммо қандай алпозга кирмасин, ёмонликдан бошқа нарсани ўйламайди. Заиф душмандан чўчиб, ундан сақланиш керак. Чунки у иложини топмаса, жонини ҳам аямайди. Чунончи, мушук ҳар қанча кучсиз ва заиф бўлса ҳам мажбур бўлиб йўлбарсга тўқнашар экан, ночор ўзини унга уриб, чаңгал солиб кўзини ўяди.

*

Душманинг макр айласа, андин қутул ҳийла билан,
Тузатур бўлсанг темирни — ур темир босқон билан.

А ҳ м а д Д о н и ш

Душман қутулса сандин, андин қутулмагайсан,
Гар истасанг омонлик, берма омон адувга.

*

Кимки қилур ҳасм сўзини қабул,
Ранж чекиб оқибат бўлгай малул.

*

Душман агарчи бўлса кичик қилғил аҳтиёт,
Ани улуғ билиб ўз ишнингги ғамин егил.

А л м а и й

Ҳар кимса агар рақибдек шумдурур,
Азали раҳимдиллик анда йўқ бўлур.

А в а з У т а р

Бир нафаслик айш учун душманки бўлгай ҳамнишин,
Чунки алар баҳрасиздур шарм бирлан ордан.

О р а з и й

ДОНОЛАР ТИНЧЛИК ҲАҚИДА

Одамларга нисбатан уларни бирлаштирувчи бошланғич асос инсонийликдир. Одамлар инсоният туркумига кирганликлари учун ўзаро тинчликда яшамоқлари лозим.

А б у Н а с р Ф о р о б и й

Қонни қон билан ювиб бўлмайди.

*

Чиябўри қўшничиликка риоя қилиб қўшнисини емайди.

*

Дўстлар билан тотув яша, уришиб ундан айрилма, қўлингдаги товуқни чиқариб юбориб яна бошқатдан қидирма.

М а ҳ м у д Қ о ш ғ а р и й

Яроқсиз ёвузликни хоҳламасанг агар,
Ёмонлик қилма ҳаргиз, ёмонликдан ақл ҳазар.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Жафо қилувчига сен вафо билан жавоб қил.

*

Ғазаб ўти тутақиб, (алангаланиб авж олса), мулойимлик билан шафқат, марҳамат, ҳақиқат сувини сочиб уни ўчир.

*

Гуноҳкор кишининг айбини кечир, адоват илдизини қазиб кес ва кўчириб отиб ташла.

*

Эй, дўст, улуғларни иззат қил, фойдасиз ҳар нарсага
аралашиш ва тортишувдан сақлан.

Аҳмад Югнакий

Кўнглимизга қўнмас бировдан ғубор,
Биздан ҳам бировга етмагай озор,
Ор ва ифтихордан узоқлашганмиз,
На бировга фахру, на бировдан ор.

Паҳлавон Маҳмуд

Гуноҳга бермагил кўп қаттиқ жазо,
Уқубат аҳлига келтирма бало.
Тирикни оёқдан йиқитмоқ осон,
Уликни турғазиб бўлмас ҳеч қачон.

*

Юртинг вайрон бўлса зулминг жатига,
Бошқа мулк деб, минма сафар отига.

*

Ким тортса адоват қиличини қиндан,
Адоват тиғидан бўлади ҳалок.

Абдураҳмон Жомий

Зулм анинг кўнглига марғуб ва фиққ анинг хотирига
маҳбуб. Мулк бузуғлиғидин замирига жамъият ва улус
паришонлиғидан хотирига амният.

*

Зулминг эрур кундузи, фиққинг кеча,
Зулм ила фиққинг неча бўлғай, неча?!

*

Не зулм қилурга элни қотқил,
Не зулм қўлин ўзунг узотқил.

*

Юрт аро чунки бўлди амният,
Юзланур мулк элига жамъият.
Андин-ўқдур ҳунар ҳисоби ҳам,
Фазл ила дониш ихтисоби ҳам.

*

Тинч қўнгул бирла қатиқсиз ўмоч,
Беҳки биров миннати бирла кулоч.

*

Хотири жамъ истасанг, аввал хавотир дафъин эт,
Кимда хавотир бўлмаса, осуда хотир бўлғуси.

*

Бўлма малул кенгашда талаш,
Усру узун доғи керакмас кенгаш.

*

Кессак отқонға ким мушт ўқталур,
Тўни йиртуқдурур, соқоли юлуқ.

*

Мулойим такаллум ваҳшиларни улфат сори бошқарур.

А л и ш е р Н а в о и й

Ғайрати бор одами этмас нифоқ,
Доғи нифоқ аҳли билан иттифоқ.

*

Ғар уруш тушса икки ҳамдам аро,
Бот онинг тадбирини этмак керак.
Биридин айб зоҳир, ул бири,
Узр айтиб, айбини ёпмоқ керак.

У б а й д и й

Ситамкаш агар оҳ чекса саҳар,
Куяр оҳининг ўтидин баҳру бар.
Эшик ёлма мазлумнинг юзиға,
Кўзинг оч, қулоқ сол онинг сўзиға.

П о ш о х о ж а

Хонаи дил бузғали олса маломатдин табор,
Кўзға, эй Вайсий, чиқар обод вайрон аро.
Бузди нобунёдлар озор ила дил масканин
Ул сабабдин олами обод вайрондур мани о.

У в а й с и й

Жафокашларни ранжитма, вафо қасрини қил обод,
Кўнгуллар мулкини бузма, жафоу жавр расмин буз.

*

Иқитмасун мазлумлар кўз ёши бинойи
дазлатинг,
Қилма зулм, эй шоҳки, боодур офати девор сув.

М у н и с Х о р а з м и й

Эй оқил, этма золи жаҳон бирла ихтилот,
Билқасд қилма қасди жон бирла ихтилот
Эмас шужоат агар ҳар нечаки қон тўксанг,
Қачон баҳодир бўлур тўкмак ила қон саллоҳ.

О г а ҳ и й

Десангки топай роҳату, кўрмай ситам элдин,
Тут меҳру вафо расмию чек қўлни ситамдин.

М у ҳ а й й и р

Улки, даврида жаҳон аҳлининг осойиши бор,
Ахтари давлату иқбол ила оройиши бор.

П а ҳ л а в о н қ у л Р а в н а қ

Низо андоғ солур ўтлар жаҳонға,
Ки ондин куйгуси олам бориси.

*

Агар зоҳирда айлар ошнолиқ,
Вале ботинда қилғай бевафолиқ.

А л м а и й

ДОНОЛАР ЯХШИЛИК ҲАҚИДА

Ҳамма кишилар ва ҳамюртларга яхшилик қилмоқ керак. Имконияти бўлмаган тақдирда яхши ният ва сўз билан, имконияти бўлганда эса амалий иш билан яхшилик қилмоқ лозим.

Абу Райҳон Беруний

Олижаноб киши агар биров жароҳатланса, уни боғлаб қўяди, йиртса — ямайди, агар бир томондан зарар келтирса, ҳар томондан фойда келтиради.

Абу Бакрал-Хоразмий

Яхшининг сўнгаги тупроқда чириса ҳам, номи қолади.

Маҳмуд Қошғарий

Киши эзгуси чекмагай ҳеч фиғон,
Номи бад, ёмонлар койитади жон,
Ёмонлик қилувчи улуши ўкинч,
Фақат яхшилик қил, ёмонлик ёмон.

*

Кишиларга яхшилик қил, савоб иш қил,
Қилар яхшилик ишларингни керагин қилиб ол.

*

Асл, соф кишилар иши — яхшилик,
Вафо бирла халққа қилар яхшилик,
Тубан, пастлар иши вафосиз, жафо,
Агарчи едиргай шакар ҳам илик.

*

Ўзим ўлсам, яхши отим қолса бас,
Қолиб мангу отим, тирик бўлса бас.
Фақат яхшилик қил, тила яхши ном,
Номинг мангуликла яшаб юрса бас.

*

Сенга ким қиларкан одамгарчилик,
Жавоб бер унга сен қилиб яхшилик,
Вафога вафодир кишилик ҳақи,
Вафо қил, одил бўл, ном ол мангулик.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Ҳаёт кечир яхшилик билан кишилар кўнглини олиб,
Яхшиликни одат қил, бахиллигу, ёмонликни ташлаб.

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Ким келди эса жаҳонга шак йўқ кетар,
Оқил келибон бу ерда кўп хайр этар,
Сен өзгулик эт, доғи миннат қилмағил,
Охир. сенга яқин, бил ул хайр етар.

С а й ф и С а р о й и

Ер юзинда яхшиларга яхшиликдан яхши йўқ.

Г а д о и й

Жаврунгни тилар банда вале яхши эмаским,
Яхши кишилар бўлса ёмонлик била машҳур.

Л у т ф и й

Ҳар бир ёмон ишдан сақла ўзингни,
Яхшилар ишидан узма кўзингни.

*

Қилар ишинг бўлсин ёмондан қочиш,
Фикру зикринг бўлсин яхшилик сочиш.

*

Яхшилар томонга ўгиргил юзинг,
Яхши ва ёмонга бир бўлсин сўзинг.

*

Қолдирай десанг жаҳонда яхши ном,
Яхшилик қил, яхшилик қилгил мудом.

*

Яхшиликни сен ўзингга одат қил,
Ҳеч кишига ранжу озор бермагил.

*

Бунда яхшиликсиз ҳеч урма нафас,
Яхшилар одати фақат шудир бас.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Қил яхшилигу, демакни дохил қилма,
Миннат била яхшиликни ботил қилма.

*

Ки ҳар ким аён этса яхши қилиқ,
Етар яхшиликдин анга яхшилик.

*

Агар яхшилик кимга афъолдур,
Жазоси анинг ганжи иқболдур.

*

Ёмону-яхшини хулқидин англағил,
Ёмонни ёмон, яхшини яхши бил.
Ёмонни агар яхши қилсанг гумон,
Эрур яхшини ҳам дегандек ёмон.

*

Яхши эл билан суҳбат тутибон яхши бўлғил,
Яхшини талаб қилғилу талабли бўлғил.

*

Яхшилик эрур ёмонга маҳкам ёмонлик,
Ҳушёр бўлу зоҳир этма ҳар дам ёмонлик.

*

Бу гулшан ичра йўқдур бақо гулига сабот,
Ажаб саодат эрур қолса яхшилик била от.

*

Ситамдин бас иликни чекмак авло,
Вафою меҳр тухмин экмак авло.

А л и ш е р Н а в о и й

Бори элга яхшилик қилғилки, мундин яхши йўқ,
Ким дегайлар даҳр аро қолди фалондин яхшилик.

Б о б и р

Хушо оқилки, айлаб яхшилиғ бунёдини маҳкам,
Ўтар бу дайри фонидин ўзини некном айлаб.

Н о д и р а

Жаҳонда яхшилик инсон юзига зийнатдур,
Набот берса заққум бил, бари ёмондин кеч.

Д и л ш о д

Яхши одамлар ишидин ибрат ол,
Ибратормуз хизмат айлаб, иззат ол.

А н б а р О т и н

Ким айлади икром мукаррам бўлди,
Яхши оти оламга мусаллам бўлди.

Эл яхшиларига ёру ҳамдам бўлди,
Ангушт намой халқи олам бўлди.

М у ж р и м О б и д

Асра қўнглингни ёмон феълдин, яхшилик эт,
Ким қилур кўрганини элга намоеън кўзгу.

М у н и с Х о р а з м и й

Ким гар яхшидур меҳнатидин қочмагил,
Ёмондур агар, нақдини сочмагил.

Х и р о м и й

Агар зулм қилсанг умид этмагил,
Қолар деб жаҳонда мендан яхши от.

А ҳ м а д Д о н и ш

Яхшиларни суҳбати монанди мушк,
Ким, насимидин етар жонга асар.
Ишлари дониш сори бўлғай далил,
Сўзлари ҳикматга бўлғай роҳбар.

А л м а и й

Ҳар қаён борсанг ёмонлар бирла суҳбат тутмагил,
Яхши бирла ҳамнафасу ҳамсайру ҳамрафтор бўл.

М у ҳ а й й и р

Яхшини суҳбатин кўриб яхши сухан эшитки, ул
Яхши кўриб эшитмайин кўр ила кар ўтар -кетар.

Ф у р қ а т

Айла яхши бирла суҳбат, эй Аваз,
Токи топгайсан саодат, эй Аваз.

А в а з У т а р

ДОНОЛАР ЕМОНЛИК ҲАҚИДА

Ёмон киши лаънатланур ҳар бир тилда,
Яхши киши ҳурматланур ҳар бир дилда.

З а м а х ш а р и й

Ёмонлик заҳардур, уни ема, ўларсан,
Заҳар хавfli, унда йўқ тириклик, нетарсан.

*

Ёмон бўлма, номинг ёмон қилмагин,
Ёмонни жазола, унга омон бермагин.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Агар сен ярамас одамнинг қилган ишига қарши иш кўр-
санг,
Қасам ичиб айтаманки, у ярамас одамга тенг бўласан.

*

Агар ёмонлик қилмаган бўлсанг, кишилардан ҳадикси-
рамагин,
Ҳамиша ўз қилмишинг ҳимоятига сифингин.

А б д у р а з з о қ С а м а р қ а н д и й

Шум рақиб сўзига кирмаклик гаройибтур бегим,
Ҳеч кишига яхшилиқ қилгайму онингдек ёмон.

Г а д о и й

Яхшилиқ билмаган кишига бисёр,
Зое кеткизмагил инъоминг зинҳор.

*

Ёмонлик йўлидан мутлақ ҳазар қил,
Сени жарга бошлар, буни яхши бил.
Қадамингни сақла бу қаро гўрдан,
Ногоҳ қулаб кетма чуқурга бирдан.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Ёмонларга марҳамат ва яхшилик — яхшиларга зарар ва алам келтиради.

*

Мушукни сийлаш кабутарга офатдур.
Тулкига ён босмоқ товуқ тухмин қуритмоқдур.

*

Бировгаким, бировдин етди офат,
Ҳамонким қатигроқдур мукофот.

*

Ҳар киши ким бировга қозғай чоҳ,
Тушкай ул чоҳ уза ўзи ногоҳ.

*

Улки хаёли бори фосид дурур,
Барча салоҳ аҳлига ҳосил дурур.

*

Ёмон билан яхши орасида фарқдир,
Икки кеманинг учин тутган фарқдир.

*

Сўралдиким, не нима дурким фойдаси барча халққа етар, Дедиларким: ёмонларнинг йўқлиғи.

А л и ш е р Н а в о и й

Кимки биров қасдиға ўтни ёқар,
Чарх ани ул ўт уза охир ёқар.

Н и ш о т и й

Гар қилса ситам киши кишиға,
Гўё ситам айламиш ўзиға...

У в а й с и й

Зулм бўлгон ўлкада қолмайди файз,
Тонггача кун нурины олмайди файз.

А н б а р О т и н

Ёмон бўлма, ёмонга ёр бўлма.

*

Кимқи кўча устиға қўйғай тузоғ,
Ўзи солғай ул тузоғ ичра аёғ.

*

Истасангким етмағай санга бало,
Кўлингдан келса ёмонлиғ қилмағил.
Чун ёмону яхши етгай ўзингга,
Ўйла ўзингни, зиёнлиғ қилмағил.

*

Кимки аслида бад умид эрур,
Яхшилиғ ул кишидин этма умид.

*

Улки яхшилиғ бировга истамас,
Яхшилиғни анга зинҳор айлама

А л м а и й

Ёмонлар суҳбатидин ҳазар эт,
Ёмонлар улфатига қўшилма, кет.

А ҳ м а д Т а б и б и й

ДОНОЛАР АДОЛАТ ҲАҚИДА

Агар ҳоқимият атрофида адолат ҳукм сурмаса, у инқи-
розга юз тутади.

А б у Б а к р а л-Х о р а з м и й

Сен ўз фойданг учун бир пандим олғил,
Халойиққа зулм қилма, адл қилғил.

Қ у т б

Маъмур бўлур адл ила ҳар қайда вилоят,

Л у т ф и й

Адл чегарасидан минг фарсанг жойлар ёруғлик
о^{лур},
Ситам эса минг фарсанг ерга қора соя солур.

*

Адлдан жаҳон ободон бўлур,
Зулмдан эса вайрон бўлур.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Адл ила олам юзин обод қил,
Ҳақ ила олам элин шод қил.

*

Ким юримак ип уза ком айлади
Адл чу туз бўлди, хиром айлади.

А л и ш е р Н а в о и й

Адолатлик халқпарвар бўлғил,
Ки то халқи жаҳонга сарвар бўлғил.

С о б и р С а й қ а л и й

Қимки инсофу адлдин қилди либосин гўзал,
Ҳиммат хазинасида Ҳотам анинг гадоси.

Н о д и р а

Омонлик истасанг мулк бунёдиға,
Адолат била ет халқ додиға.

*

Адолатдин бўлди эл осойиши,
Эл осойиши — мулк оройиши.

М у н и с Х о р а з м и й

ДОНОЛАР ТУҒРИЛИК, ҲАЛОЛЛИК ВА ПОКЛИК ҲАҚИДА

Ҳақиқатни очинглар, тўғри йўлдан юринглар.

А б у А л и И б н С и н о

Кимки тўғри йўлда юрмоқ иши,
Арслондан хайбатлироқ ул киши.

З а м а х ш а р и й

Бўлса инсон ҳақиқий, тўғри кўнгилли,
Соф юрак керак, кўзи тўқ ҳам кўнгли.

*

Халқингга соф юрак билан хизмат қилу ҳаён қил,
Соф виждонликни билсанг мисли жону тан бил.

*

Кимки бу дунёни аниқ билайин деса,
Тўғриликка амал қилсин, сўз айтдим мен кекса.

*

Тўғри бўл, тўғриликни ўзингга қонун қил,
Ўзингни тўғриларга яқин тут, яқин бўл.

*

Кўнглинг билан тилингни тўғри тут,
Қара, одам шу биландур улуғ.

*

Тўғрилик билан юр, тўғри киши машҳур бўлур,
Тўғрилик билан кишилар қўли баланд бўлур.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Тўғри бўл, тўғри юр, ишинг бўлсин тўғри,
Тўғри, де, халойиқ сени номинг билсин тўғри.

А х м а д Ю г н а к и й

Кишиким ростлиғ кўнглида тутди,
Дунё шатранжин ўйнаб сўнг ул ютди.

Қ у т б

Туз бўлибон тилни тузликка оч,
Ўсса дағи теша емас тўғри ёғоч.

Ҳ а й д а р Х о р а з м и й

Ростликдан яхшироқ зийнатни қачон,
Қайда кўрди экан бирор билимдон.

*

Бирдек қил доимо ичу ташингни,
Тўғри бўл, қинғирлик еяр бошингни.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Кимки бу давронда қилур ростлик,
Йўқтур иши ғайри каму костдин.

*

Тузликка мойил улки, иши борғай илгари,
Юз мушкул ўлса, йўқса минг олинда ҳар замон.

*

Ростдур ул ким назари тўғридур,
Ким қўли эгридур, ул ўғридур.

*

Ул кишиким, тузлук эрур, шон анга,
Душман эрур гардиши даврон анга.

*

Ким эгри эса тузлик эмас, пояси ҳам,
Бор ўзидек, эгри суду сармоясн ҳам,
Тузлик эрмас шифосию вояси ҳам,
Ким, эгри кишининг эгридур соясн ҳам.

*

Гарчи синиқ игна бўлса-да халқ мулки эрур,
Анга қилма хиёнат, чунки бағринг аро ханжари
олмосдек санчилур.

А л и ш е р Н а в о и й

Рост қилғойсен эътиқодингни,
Билгайсн зиёну — ҳаёнингни.

Б о б и р

Ҳар кимки ростлиқни қилди шиор ўзига,
Бунёди илан ҳар иши бўлди жаҳонда маҳкам.

П о ш о х о ж а

ДОНОЛАР ИШҚ-МУҲАББАТ ҲАҚИДА

Кишини синашга бир он кўrsa бас,
Севар-севмасин сўз ила сўrsa бас.
Киши мис ва олтинни фарқдолмаса,
Олиб озгина сир тошин сурса бас.

Ю с у ф Ҳ о с Ҳ о ж и б

Не чораки маломатдир ватаним,
Ишқ ўлдирди, севги менинг кафаним.
Жаннат боғларида сен ўтир, зоҳид
Мен-маст булбул, дўзах менинг чаманим.

*

Ишқ биёбонида юрмоқ ҳам мушкул,
Ундан аёқ йиғиб турмоқ ҳам мушкул.
Ҳаммадан мушкулроқ шулки ҳар жойда
Ёринг маълум лекин кўрмоқ ҳам мушкул.

П а ҳ л а в о н М а ҳ м у д

Берди бани одама ул ганжи ишқ,
Ганж топар кимки чекар ранжи ишқ,
Ишқ эрур сояи лутфи илоҳ,
Ишқ эрур шоҳи жаҳони сипоҳ.

*

Ишқки жон мулкида султон эрур,
Шоҳу гадо анга чу яксон эрур.

Д у р б е к

Кишиким ошиқ эрмас жони йўқ бил,
Улукни борму дер дунёда оқил?

*

Айтур: «Ишқ бирла тирик ушбу олам,
Агар ишқ бўлмаса бўлмасди одам».

*

Бу ишқсиз урмагил зинҳор бир дам,
Яқин бил, тириклик ул, бизга бу дам ҳам.

Қ у т б

Муҳаббатдин туғар минг турли асрор,
Кўнгул асрорини жон бирла асрор

Х о р а з м и й

Ишқ рамзидин агар бир қилча фаҳм этса зоҳид,
Тарк этар эрди ҳамма фатвою гапу сўзни.

О т о й и

Ишқ қайғуға тушса, ул ошиқи содиқ,
Бу икки жаҳон қайғусин олур бир навола.

С а к к о к и й

Кишиким, йўқтурур меҳру вафоси,
Агар хуршеддир, андин не ҳосил?

*

Ишқ — бу ширин ҳаётнинг гавҳари,
Ишқ — мангулик яшашнинг жавҳари.

*

Ишқнинг гўёси гоят мўътабар,
Мисни айлар мўъжизоти бирла зар.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Бўлмаса ишқ икки жаҳон бўлмасун,
Икки жаҳон демаки, жон бўлмасун.

*

Қайси кўнгулники макон этти ишқ,
Ўтдин ани лаълга кон этти ишқ.

*

Эйки, дерсан ишқ аро ўлмас зиёндур умр суд,
Ҳарна судидур санга, неким зиёнидур манга.

А л и ш е р Н а в о и й

Ҳусн аҳлиға зору мубтало кўз эрмиш,
Жоним била кўнглимга бало кўз эрмиш.
Фаҳм айладим эмди, Бобир, ишқ ичра,
Кўзумни қарортқон қаро кўз эрмиш.

*

Маҳбуб ишқида бошдин кеч, эй кўнгул, йўқ эса,
Бу йўлға қўйма оёқ сенга бош керак бўлса.

*

Ҳар кимки вафо қилса вафо топқусидур,
Ҳар кимки жафо қилса жафо топқусидур.
Гар сидқ бирла бир ўзга ошиқ бўлғай,
Маъшуқ висоли анга лойиқ бўлғай.

Б о б и р

Агар маъшуқ майли йўқ, билингиз,
Ета билмас, анга, ушшоқ ҳаргиз.

*

Муҳаббат баҳри ошиқлар еридур,
Анга кирган доғи эрнинг эридур.

М а ж л и с и й

Бале, ишқ ичра ошиқ бўлса содиқ,
Бўлур маъшуқ ошиқ ҳам мувофиқ.

С а л о ҳ и й

Номус кетмас ҳеч кимдан ишққа қадам қўймаса,
Адҳамсифат дунёни то пушти по урмаса,
Восил бўлмас васлиға ёлғиз ўзин севмаса,
Рози бўлмас қазога ишқ ўтина куймаса,
Топмас дилбар сўроғин жавлона бўлмағунча.

М а ш р а б

ДОНОЛАР УЙЛАНИШ ҲАҚИДА

Ёшликда уйланган одам қариганда севинади, у роҳат кўради.

Маҳмуд Қошғарий

Агар хотин олмоқ тиласа кўнглинг,
Жуда ҳушёр бўлсин сени кўзинг.
Уруғ-аймоғию кўриниши яхши бўлсин,
Тилаги пок, ақлли, ҳаёли, яхши бўлсин.

*

Бўлсин қизу аввал кўп эрга тегмаган,
Сенингдан бошқа эр юзин кўрмаган.
Сени севгай, сендин бошқани билмагай,
Яроқсиз ва бузуқ қилиқ қилмагай.

*

Нима дер эшитгил тажрибали киши,
Кўп синамиш хотин қилигин ул киши:
«Хотин олса ўздан сал кичик, ул тўғри,
Айбин кечиргайсан ғазабли уни.
Юзи чиройлигин излама, яхши қилигин ол,
Одобни, хулқи яхши бўлса севинтиргай сени».

*

Ким хотин олайин деса тўрт нарсадан ташқари,
Унда сенга бўлмас хотин эгаси нари.
Бирови бойлик тилар, ўзи эрга тегиб,
Тагин бири кўркамлилиқ тилар кўз тикиб,

Юсуф Хос Ҳожиб

ДОНОЛАР МЕҲМОН БУЛИШ ВА МЕЗБОНЛИК ОДОБЛАРИ ҲАҚИДА

Меҳмон келса туширгил, қолсин анинг чарчоғи,
Арфа сомон едиргил тўйиб олсин тойчоғи.

Маҳмуд Қошғарий

Мезбоннинг очиқ бўлса чеҳраси,
Очилур меҳмоннинг иштаҳаси.

*

Агар дастурхонга тегмас жамоат,
Доно якка ўзи емайди овқат.

Абдураҳмон Жомий

Меҳмоннинг меҳрини асрагил жон ичра,
Неъматин қалин айла хони эҳсон ичра.

*

Юқори ўлтурурни ким тиласа,
Кишилиқдин уни йироқ билгил.
Ўлтирур сафда юқорилиқдин,
Ўлтирур сафда яхшироқ билгил.

Алишер Навоий

Аҳбоб йиғинидин неча мен қолғаймен,
Узримни қандай ул ороға солғаймен.
Борсам доғи анда меҳмон кўплигидин,
Маълум эмаски ер топа олғаймен.

Бобир

Кошки бу кулбаи эҳзон аро,
Ошнони бир куни меҳмон қилай.

М а ш р а б

Борур меҳмон ўз ризоси бирла,
Келур мезбон кўнгил ризоси бирла.

Х и р о м и й

Нафс деб таклифсиз суҳбатга асло бормағил,
Миннат ошидан очингдан ўлсанг емағил.

*

Анжуман деб суймаган мажлисга юрма, эй кўнгул,
Суҳбати донони топсанг, юз ўғирма, эй кўнгул.

О р а з и й

ДОНОЛАР ХУДБИНЛИК ҲАҚИДА

Бу ҳасадчидур, қайда бўлмасин,
Ўзгаларнинг бахти ёқар сийнасин.
Ўзидан бошқани бахтли кўрган кун,
Аламдан жонига тушади тутун.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Сола олмас эл ошига бир нахуд гар,
Туз ўлмас унинг бирла ул эл ораси.

А л и ш е р Н а в о и й

Қопқорадур кўнгул кўзгуси худбинлик ҳавосидин,
Гирифтгор ўлмасун ҳеч ойна, ё раб, бу зангора.

Ғ о з и й

Ҳосиду худбинға тонг йўқ нописанд бўлса сўзим,
Ким, қачон одам сўзини айлагай шайтон писанд.
Неча боқса худбинлар баҳра топмас ул юздин,
Ким, кўрар ўзи аксин кўзгу ичра нозирлар.

*

Жоҳилу худбин кўра олмас ўзидин ўзгани,
Лойиқи давлат эмастур ҳар назар суқлар.

*

Кибру ҳаводур батар инсонға куфру худбин,
Куфр бўлсанг бўл ва лекин бўлма худбин, эй
кўнгул.

О г а ҳ и й

Ақлсизларким ўзгаларни ранжи бирла шоддир,
Истама андин вафоким барчадин озоддир.

А л м а и й

ДОНОЛАР СИР САҚЛАШ ҲАҚИДА

Кўнгил сиррин очма, яширгин уни,
Агар сир очилса, ўкинч ҳар они,
Қизил тил қора бош ёвидир тугал,
Ашаддий бу ёвни кузат тун-куни.

Юсуф Хос Ҳожиб

Ким бировнинг сирларин билмоқчи бўлса ёширин,
Ё ўғирлик билса сир олса чин ўғридир у ҳам.
Гар бу ишга ҳақ талаб этса яна баттар иши,
Номини қўйса ярашгай ё даюс, ё муттаҳам.

*

Ошнолар айбини кўриб қолсанг гар,
Яхшимасдур уни ўзгага ошкор этмоқ.
Оқибатини ўйлаб иш қилувчи дер,
Айб очмоқдан яхши айбни беркитмоқ.

Абдураҳмон Жомий

Эл айбини айтурга бировким узотур тил,
Ўз айбини фош айлагали узотир, бил.

*

Кўнгулга футур бўлмайин, роз очилмас,
Садаф гар бутун бўлса, гавҳар сочилмас.

*

Ҳар кишиким бировни маҳрам этиб,
Дардлашувда ёшурун сирин баён этти,

Гар ёшурди билиб ички сўзин,
Ўзини қалбин ҳийласин аён этти.

А л и ш е р Н а в о н и й

Ҳар нечаки оғирликдир, дардингни дема элга,
Ким йиғламоғинг, Бобир, ул элга бўлур кулгу.

Б о б и р

Ғош этма кўнглинг сиррини тинчлик истасанг оламдаким,
Кўп фитнаға сабаб бўлур гар бўлмаса ёшурун ганж.

О г а ҳ и й

Ёки дўсти жон билиб, ҳар аблаҳа розинг дема,
Гар десанг доноға де, ҳеч айлама нодона шарҳ.
Дўсти жонинг бўлса ким кўп имтиҳон этмак керак,
Содалиғдин қилма аҳволингни ҳар инсона шарҳ.

Ғ а қ и р и й

Тафовут айлабон яхши ёмонни,
Керак қилмоқ аён сирри ниҳонни.
Керак сир дегали бир шахси оқил,
Ки бўлса жумла тадбир ичра комил.
Доғи бир дўсти жоний керакдур,
Анинг ақли, аҳду поймони керакдур.

А ҳ м а д Т а б и б и й

Гар забонинг бўлса сенга роздор,
Тиғин бошинг билан йўнур иши.
Очма лабни агар қулоғинг бор,
Ким қулоқлик эрур, бас, девор.

А л м а н и й

Қилмағил ошқоро бировга ҳар кишининг сиррини,
Айлагил ғош қўлингдан келса душман сеҳрини.

Ҳ а й р а т и й

ДОНОЛАР НАСИХАТ ФОЙДАСИ ҲАҚИДА

Отанг ўлди кетди, сенга қилиб панд,
Анинг пандин тутсанг мисли бўлғай қанд.
Одамдан-одамга насиҳат — бу сўз,
Насиҳатни тутсанг, нафи мингу-юз,
Кумуш олтин қолса мендан сенга,
Ани тутмағил сен бу сўзимла тенгга.

*

Насиҳат қилувчи киши ўз сўзин,
Насиҳатни олган кишига десин.
Агар ким гапингни писанд қилмаса,
Аралашма, майли, куйиб ўртансин.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Билимсизга ҳақ сўз тотимсиз эрур,
Анга панд-насиҳат фойдасиз эрур.

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Доно насиҳатини туткил қулоққа маҳкам,
Идрок этиб пандини, дардингга айла малҳам.
Наинки нодонлардек, бир қулоққа эшитсанг,
Насиҳатни аммо дарҳол эсдан чиқарсанг.
Машҳур бир масал бор мазмуни панду ҳикмат!
«Уйда киши бўлганда фақат бир сўз кифоят!»

*

Ҳикматдан ясанглар ажаб ҳангома,
Илмдан яратинг насиҳатнома.

Тасалли берсанглар алам аҳлига,
Яхши мукофотдек чидам аҳлига.

*

Насиҳатчи иши бўлганда мурдор,
Унинг насиҳати топмас эътибор.

*

Ақлсиз кишининг ишини оқил —
Бошқага манъ этар буни яхши бил.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Неча ганж ичра бўлса, гавҳару дур,
Кўрки бордур анинг калиди темур.
Қуфл очарда гадоу соҳиби тож,
Тенг бўлурлар калидга муҳтож.

*

Ақлли киши насиҳатини аччиқ деган,
Сўнгида пушаймон ер, фойда бермас.

*

Насиҳатчи содиқки, беғараз,
Бил анга оламда топилмас тенглик.

*

Шафқатли насиҳатчи сўзини эшитмаганнинг сазоси
ўкинмоқ ва ўзини айбламоқдир.

А л и ш е р Н а в о и й

Аввал ўзинг қил амал, сўнгра насиҳат элга де,
Эй, Ҳувайдо, сўзлама санда амал бор бўлмаса.

Ҳ у в а й д о

Кўнгулни панди бетаъсир бирла банд этиб бўлмас,
Жунун аҳлин дами дилгир бирла сард этиб бўлмас.

М у н и с Х о р а з м и й

Сияҳдилларга қилмас фойда панд,
Киарму тошга миҳ ургонда ҳарчанд.

А ҳ м а д Т а б и б и й

Гар тутарсан қулоққа панд, эшит,
Бебаҳо дурр билиб, анга беркит.

О ч и л д и М и р и й

Бу дунёда дегил они оқилу доно,
Ким, англар жон билан гар десалар панд.

*

Насиҳат гавҳар эрур, айтғучи ғаввос,
Қийинчилик бирла топғай гавҳари хос.
Бу мушкни ҳуққалар ичра ниҳони,
Басе топғунгдурур ёқут кони.

*

Панд олувчи сўзингни гар этмас қабул,
Қилмағил беҳуда кўнгулни хижил.

А л м а и й

Нечаки аввал ўзи қилсин амал,
Сўнгра деса элга бўлур беҳалал.
Омил эмас эрса бу сўзга ўзи,
Элга қачон қилғай асар бу сўзи.

Б а ё н и й

Узига ёл бўлмаганлар бировга дум қилмоқ бўлур,
Гўё гул узмоқ бўлур ҳар бир нечук тўп тикондин.

*

Панд ила йўл бошла, авлодинг кўздин ташлама,
Фитначилар бирла у доим мураккаб бўлмаса.

О р а з и й

ДОНОЛАР УЙЛАБ ИШ ТУТИШ ВА САБР-ТОҚАТ ҲАҚИДА

Тенглик ҳукм сурган жойда сотқин, алдамчи эҳтирослар, ғам-ғусса бўлмайди.

*

Кўз билан кўрган эшитгандан афзалдир.

Абу Райҳон Беруний

Келса агар сенга қаттиғлиқ,
Ўтиб кетар дею бўл чидамлик,
Дунё ишини яхши билиб ол,
Беҳудага уринмаю бўл чидамлик.

*

Ҳийла ва тадбир билан арслон тутиш мумкиндур,
Зўрлик билан қўғирчоқни ҳам тутиш мушкулдур.

*

Қўлдаги нарса мисдек беқадрдур,
Қўлда бўлмаса у олтиндек қадрлидур.

*

Туя минган одам қўй орасига яширинмас,
Сув кўрмасингдан олдин этик ечмоқ яхши эмас.

*

Қўлни пуфлагунча, чўғни пуфлаган яхши.

*

Қўлингда бор нарсаларники, севарсан,
Омонат бил, унга меҳринг кўп қўйма,

*

Агар бошинга даҳр ғамидин бирор мушкул иш тушса,
Э биронта донишманднинг ҳиммати паноҳига шошил;
Эки бирор бахтиёр кишининг иқболига илтижо қил!

А б д у р а з з о қ С а м а р қ а н д и й

Ишда ошиққан кўп тойилур,
Кўп тойилган кўп йиқилур.

*

Сабр била кўп боғлиғ иш очилур.

*

Ҳар кимсаки айламас ошиқмоғни хаёл,
Япроғини ипак қилур, чечак баргини бол.

*

Сабр гарчи кишига ранж афзун айлар,
Охир киши мурод йўлин яқин айлар.

*

Гарчи таваккалсиз эрур азми суст,
Машваратсиз қилма таваккул дуруст.

*

Ҳар кимки фалак зулми инодиға етар,
Сабр айлаган охир эътиқодиға етар.
Чун бўлди сабр тенгри додиға етар,
Сабрли киши оқибат муродиға етар.

А л и ш е р Н а в о и й

Сабр сенинг дардингга дармон бўлур,
Сабр билан чангалзор гулистон бўлур.
Қулфлик эшикни очғусидир сабр бил,
Сабр қилу, сабр қилу, сабр қил.

*

Сабр қилсанг, ғўрадин ҳалво битар,
Бесабрлар ўз аёғидин йитар.

Г у л х а н и й

Қўнгил сабр айлагил бетоқат бўлма ҳажр шомина,
Зулмат ичра кирмай, топмағайсан муроди мақсадинг.

У в а й с и й

Таҳаммул айлаким бесабрлиғ аччиғ этти комингни,
Бўлур сабр этсанг аччиқ ғўрадин ширину шакар пайдо.

Н о д и р а

Сабрсизлиқ таркин тутуб, Мунис, мақом эт дунёдаким,
Фароғат куни бўлғай то сенга оҳиста-оҳиста.

М у н и с Х о р а з м и й

Жаҳон ичра бу тўрт нарса хаёлдир,
Умиду ё умидсиз, бору, йўқликдир,
Йўқ эса, йўқликдин бўлма ғамгин,
Бор эса, борлигин дилдан чиқаргин.

А ҳ м а д Д о н и ш

ДОНОЛАР ХУЛҚ ҲАҚИДА

Ҳайвонлар хунук иш қилса ажабланиш керак эмас, инсоннинг вужуди ақл билан мунаввар бўла туриб, тубанликка юз тутса, одамгарчиликни йўқотиб, ахлоқ донрасидан чиқса, бунга ҳайратланиш даркор.

А б у А л и И б н С и н о

Кўрдим олий мақомда неча оқсоқларни,
Яна ҳар йўлда юрмас соғ оёқларни.

*

Ваъдасида сушлашса, ишласа мисли чаён,
Бундай одам наслидан яхшилик чиқмас аён.

Э а м а х ш а р и й

Ит қопмайди, от тепмайди дема, негаки бу одат уларнинг табиатида бордир.

М а ҳ м у д Қ о ш г а р и й

Фитначидан йироқ бўл, яқинлашма ёмонга сира,
Бу икки бузуқлардан бўлур эл кўнгли хира.

*

Феъли бадлик эрга оғир юк эрур,
Феъли бад кишилар тубан ит турур.

*

Ёви қилмас ишни феъли қилгуси,
Бу — ёвдир ва ёвдан нечук фарқ қилур.

*

Агар яхши тутса ҳар ким ўз хулқини,
Ҳам ўзини севинтирар, ҳам халқини.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Асли тоза кишининг қилиғи гўзалдир,
Бу ёқимли хулққа кўнгиладир мойил бўладир.

*

Яхши феъл билан кишилар кўнглини олиб,
Ўзингни ёмон қилиқлардан сақлаб, яша.

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Дағал дили доим эзилган бўлур,
Талаб йўли унга тўсилган бўлур,
Ёмон яхши билан ким келишолса,
Дили шоду — ғамдин қутилган бўлур.

П а ҳ л а в о н М а ҳ м у д

Бирон хатога йўл қўйган киши уэр сўрагани дуруст,
Ахир одам ҳам уэр сўраганлигидан бир натижага етишган.

А б д у р а з з о қ С а м а р қ а н д и й

Ким тузатмоқ эса жаҳон халқини,
Авалло тузатсин у ўз хулқини.

*

Ёмон хулқ ёнига ёндошма зинҳор,
Ёмон хулқнинг осон юқиш хавфи бор.

*

Беҳуда гаплардан тилинг эт холи,
Ошкор бўлади ақлинг жамоли.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Одам борки одамларнинг нақшидур,
Одам борки ҳайвон ундан яхшидур.

*

Ўз феъли ўзига дўст-душман бўлса,
Қасдида жисми-жон бўлади хароб.

*

Кимники, инсон десанг инсон эмас,
Шаклда ҳам феълда яксон эмас.

*

Халойиққа кўрма қилиб бенаво,
Ўзингга раво кўрмаганни раво.

*

Кўнглингни арит барча ёмон хислатдан,
Ким, яхши қилиғ далил эрур раҳматдин,
Бадхўлик ул ваҳшат эрур шиддатдин,
Ким, элга халослиқ йўқ ул ваҳшатдин.

*

Ҳар кимки ҳасадчи эрур сазовордур ҳасади,
Ҳақдин бўлгон ёмон қазодур ҳасади,
Ўз жониға етгунча балодур ҳасади,
Балким анга дарди бедаводур ҳасади.

*

Ким кинавор бўлса, иста андин қочмоқ,
Нечунки зарур дурур ёмондин қочмоқ.

*

Улки хаёли бори фосид дурур,
Борча салоҳ аҳлига ҳосид дурур.

А л и ш е р Н а в о и й

Ғийбати бад куйиға солма қулоқ,
Доим ўшал тонфадин бўл йироқ...

П о ш о х о ж а

Ёмонлар суҳбатида бўлма ҳаргиз,
Аларнинг суҳбатидур фитнаангиз.

*

Эшит, ножинс бирла қилма суҳбат,
Етар андин сенга кўп ранжу меҳнат.

С а л о ҳ и й

Тавофи олами дил қил жаҳонда ҳар башардин сен,
Агар бир дилни сен бузсанг, юз Каъба бузилмазму.

М а ш р а б

Қаро бўлди юзи ҳар кимки дилозорлиғ қилди.

Ғ о з и й

ДОНОЛАР САЕҲАТ ФОНДАСИ ҲАҚИДА

Ҳар кишварнинг оройишини ва ҳар манзилнинг осойишини сафар аҳлидин сўр ва мусофирдан кўр. Сафар қилмагон ором фароғатин қайдин билсун ва гурбат чекмаган ватанда ком рафоҳиятин не навъ маълум қилсун.

А л и ш е р Н а в о и й

Оворалиқ асру хонумондин яхши,
Бир гўша манга икки жаҳондин яхши,
Оворалиқ бўлурни эрмас демагил,
Бўлсам агар овора не андин яхши.

Б о б и р

Сафарнинг меҳнати ҳам панд бўлур.

*

Мард ўғликим қадам қўйса чу йўлга,
Қадам йўлда керакдур боши қўлда.

М а ж л и с и й

Ҳар кимки сафар қилса, писанда бўлур,
Офтоб каби зиёи ҳар дийда бўлур.
Оламда ҳеч нима йўқ сувдан тотлиғ,
Бир ерда турар этса агар ёмон бўлур.

Г у л х а н и й

Келу саҳроға хиром айла баҳор чоғиким,
Кўкариб сабзалар бўлсун тараб руҳафзо саҳро.
Сайри саҳро кетказур занги гард дилдин,
Мундин аксар эди маъвойи Масиҳо саҳро.

ДОНОЛАР ҚАНОАТ ҲАҚИДА

Эй нафс, орзу-ҳавас кишанидан кет,
Бир дам ҳимояси учун шитоб эт.
Дунё, мансаб дема, учма ишвага
Дўстлардан ажраб, ҳам ёв бошига ет.

А б у А л и и б н С и н о

Чиройли тўнингни ўзинг кий, ширин таомингни эса
бошқаларга тут.

*

Оғиз еса кўз уялур.

*

Сув ичирмасга сут ичир.

*

Ётларнинг ёғлиқ овқатидан ўзингга яқинларнинг муш-
ти яхши.

М а ҳ м у д Қ о ш ғ а р и й

Кўзи оч киши бегона, баднафс бўлур,
Бу суқ одамгарчиликка яроқсиз бўлур.
Кўзи тўқ камбағал бойга саналур,
Бойиса киши ҳар ишга уринур.

*

Ғофил инсон ўғли талай мол йнғар,
Нима муддаода, тушунмай бирор,

Бойиса, тилагини топса тамом,
Тугатур ҳаётини, ўлар, жон берар.

*

Бойликка берма кўнгул у қолар, сен кетарсан.
Вафо қилмас бу дунё, жон қийнаб нетарсан.
Санингдан қолгани шу дунёга қолувчи,
Қани қанчага қилди фойда, қани ул кучи.
Бу ер чарм тўрвангмас, ўзингники бўлмас,
Ё кўнглинг тусаганда келиб кетувчи жой эмас
На шону, бу давлат турмас кетар,
Териб йиққан нарсангни тамом сочар!

*

Беришинг керак олдингга ҳар қачон келса оч,
Сахийлик ҳам сендан шуни кутар кўзингни оч.

*

Суқ ва тамаъгир киши ёвузликка ўрганур,
Ул ёмон тамаъгирдан, тиламчи яхшидур.

*

Камбағал қилса кимсага кўзи суқлиғи,
Бойитмас уни бу очин тўқлиғи.

*

Ҳар кимдан умид қилур эрса ул қул,
Бу ёмон қилиғидан ўлганида қутилуру ул.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Агар сен мақтасанг, сахий мардни мақтагин,
Сахийни мақтаю, бахилга яқин бормагин.
Барча тил охир, сахий мардни деюр
Сахийлик барча гуноҳни ювур.

*

Сахий бўл, сенга сўкиш, қарғиш келмасун,
Сўкиш, қарғиш сўзин сахийлик қайтарур.

*

Қимматли ўғлим, пандим олғил, қилғил амал,
Кўп орзу қилма мол-дунё, орасига яширингандир ажал.

*

Айтарсан кийим, тўн, шароб, ош керак,
Тилагинг кўп мол йиғишу, қийналмай яшаш керак,
Агар йиғганинг эрса умрингга етарли мол-дунё,
Буни ҳазм этарга бир неча бош керак.

*

Очкўзлик ҳам одамзодга ёвуз хислат ул,
Очкўзлик сўнгни ғам, пушаймон, ҳасрат ул.

*

Очкўз — тўймас дунё молин йиғиб,
Очкўзлик қаримас эгаси қариб.

*

Очкўзликни қўядир, очкўз киши қачон,
Улиб кетса тупроқ ичига кириб.

*

Очкўзликни даволаб бўлмас, давосиз дарддурур,
Очкўзликни ким даволар, давосин ким билур.

*

Қам бўлса, кўп бўлса берилган ризқинг,
Яхшироқ ташласанг очкўзлик қилгинг.

*

Эримас кўнгулни сахийлик эритар,
Етилмас муродга сахийлик еткарар.

*

Бахилликни мақтар тил ўзи қани,
Раҳбару халойиқ ҳам ёқтирар сахийликни.

*

Сахий мард билимга ета билди, кўр,
Отин ҳам молин ҳам сотти-ю мақталди, кўр.

А ҳ м а д Ю г н а к и й

Эй хожа, сен нечун бунча беҳабар,
Хаёлингда кеча-кундуз кумуш, зар
Дастмоянг-ку бу оламда бир кафан,
Буюрганми сенга кафан, ким айтар?

*

Эй дил, шоҳи тўнни қилмагил ҳавас,
Эски киймоқликни ҳам этмагил бас,
Енгил ўтсин десанг ўз кунингни, сен,
Қарам қилма ўзни бировга абас.

*

Борма айтмаганинг дастурхонига,
Қўл узатсанг, қадринг тушар, нонига
Қўшма ўзгаларнинг барра кабобин,
Қотган нону совуқ сувинг сонига.

П а ҳ л а в о н М а ҳ м у д

Тамаъ тузоғида қолур қуш эмасмен,
Қаноат айвони уза учган ҳурмен.

Х о р а з м и й

Бахиллик азиз одамни хор этар.
Эл кўзида ит каби мурдор этар.

*

Эмдики, кечмас қора пулдин кўнгил,
Ганж тоғин топса, сен андин қочгил.

*

Бой дегулидир бойлиги бор эса,
Фақир сахийдур карами бор эса.

*

Ярим товоқ ошки, топарсан насиб,
Ярмини берки, есун бир ғариб.

Ҳ а й д а р Х о р а з м и й

Бу дунё ва унинг мол-мулкига кўнгил қўймагин,
Чунки ҳеч бир киши ундан вафо кўрмаган.

А б д у р а з з о қ С а м а р қ а н д и й

Ким агар бўлса нокасу ғофил,
Кўзга говмижжадек уни билгил.
Рўбарў бўлма унга сен эй ёр,
Сухбатидан дилинг чекар озор.
Кўзни сен унга ошно қилма
Уз-ўзингга билиб жафо қилма.
Олғуси мақр-ла у жонингни,
Куйдирар балки хонимонингни.

*

Сени безак бандида тўймаса кўзинг,
Доно туфригидин булғанар юзинг.

*

Ҳарна кирса ҳимматли мард қўлиға,
Сочар дўстлар аёғига барчасин.
Ўзи ўлгач, душманлари бўлишар,
Хасис киши териб йиққан нарсасин.

*

Агарда уйидан чиқариб берса,
Бори йўқ яримта нонини гадо,
Ярим хазинасин берган подшодан,
Сахнийлик бобида шу гадо аъло.

*

Вайрона ичинда хазина излаб,
Бойқуш каби чекма ранжу дард юзлаб.

*

Дунё бир матоким, унинг кетидан,
Ҳирс қўйиб юрмагил, ўтгил юзидан.

*

Нодон бола маҳкам ушлаб ўз нонин,
Узга нонин сўраб, қийнайди жонин.

*

Пастлар чўнтагига тўкма олтин зар,
Яхшиси, денгизга обориб ағдар.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Жамъ этмак азалда топти тақсим бахил,
Ким этмади бойлик элга таслим бахил,
Чун ҳарж қилур чоғда кўрар бийм бахил,
Тош ҳукмидадурки жамъ этар сийм бахил.

*

Битта нонини икки бўлиб ярмин бир очга бергани са-
хий де.

*

Ким бўлса ҳиммат қўлидан кушоди,
Не топсинким, топилгандур муроди.

*

Ани англа бахилки, йўқ ҳиммати,
Чу йўқ ҳиммати, йўқ анинг ҳурмати.

*

Ҳирс офатини нафс ҳавоси билгил,
Қўймоқ ани нафс муддаоси билгил,
Нафсингга амал ҳирс балоси билгил,
Кечмак мундин анинг давоси билгил.
Ҳар кимсаки бухл иртиқобидур анинг,
Гар бўлса ғани бухл азобидур анинг.

А л и ш е р Н а в о и й

Беқайдмену хароби сийм эрмасмен,
Ҳам мол йиғиштирар лаим эрмасмен.

Б о б и р

ДОНОЛАР ОВҚАТНИ ЕБ-ИЧИШ ҚОИДАЛАРИ ҲАҚИДА

Одам таомни ейди, лекин ҳаддан ташқари кўп ейилган таом одамни ейди.

*

Баъзилар овқатланиш учун яшайдилар,
Мен эса яшаш учун овқатланаман.

*

Ёз ҳавоси оз ёмоқни кўрур лозим,
Танда иссиғ бўлса қайда энгил ҳазм.

*

Қари ҳайвон гўштидин ўзингни тий ўғир юзинг,
Гиёҳ, кўкат, сутлар бўлсун ошу тузинг.
Бўлмай десанг гар хомсемиз, кўпроқ ҳаёт,
Сен учга бўл қорнинг ичин топгунг нажот.
Учдан бири жои нафас учун зарур ҳар он,
Учдан иккиси емак, боқий сувга макон.

*

Седана ингичка ва қовоқ уруғига ўхшаш гижжаларни ҳам ўлдиради... Уни асал ва чойга қўшиб ичилса ҳатто қо-вуқ ва буйракдаги тошлар эришига ёрдам қилади ва чиқаради.

*

Ташналикка оз совуқ сув бўлгай даво,
Илиқ сувнинг кўплиги ҳам бермас шифо
Ичкиликка музни кўп ишлатган ёмон,

Чунки андин асабларинг топгай зиён.
Сув ичмагил эсинг бўлса егач таом,
Ташна бўлиб чиққач, ҳатто тушуб ҳаммом.
Зарурат гар талаб этса, куйса юрак,
Шундагина сувни тановул эт андак,
Барча таом йўл топдими ҳазм томон,
Аста секин паст қоринга тушган замон.
Майли шунда ичкинг келса сув ва шароб,
Қонгунча ич, тўйгунча ич, бўлса сероб.

А б у А л и И б н С и н о

Бировларни тўйдириб ўзингни оч қолдирма.

М а ҳ м у д Қ о ш ғ а р и й

Ош есанг оз е, эй одам, кўпидан ҳазар қил.

*

Ҳой одам, бу нафсинг душмандур, унга алданма
Тилагини берма, сен ани доим тўйдирма.
Ҳаммадан ёмонроқ душман нафсинг бўлур,
Ким яхшилиқ қилса унга кўп ёмон бўлур.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Ҳазм қила билмаса, кўп емасун,
Куч била ҳалвони аччиқ демасун.

*

Хор қилур мардни томоғнинг ғами,
Шум томоғни бўғса қутулар одами.

Ҳ а й д а р Х о р а з м и й

Овқатнинг кўп-ками соғлиғим хароб —
Қилмасун деганлар, меъёрида ер.

*

Қуюқ-сууюқ ҳар на топсанг уйингда,
Тўйиб еб олганинг яхшидир бешак,

Ўзгалар таомин ҳавас айлама,
Пастлар таомидан қоқиб кет этак.

*

Хом иш кишига ҳаргиз бир манфаат беролмас,
Хом бўлса ҳалво ҳам бир касаллик юқтирар.

А б д у р а ҳ м о н Ж о м и й

Сиҳат тиласанг кам е,
Иззат тиласанг кам де.

*

Оз еган оз йиқилур.

*

Кўп емак бирла бўлмағил ҳайвон.

*

Қорнинг била дўст бўлмасанг аҳсандур,
Нечунки, эр ўғлига қорин душмандир.

*

Нафским ул айши мудом истагай,
Сенга гуноҳ ўзига ком истагай.

*

Ҳар кимгаки кўп таом емак фандур,
Билгилки, касалликка тани маскандур.

А л и ш е р Н а в о и й

Агар сен ҳикматдан бўлсанг хабардор,
Сиҳатинг ўйлаю, кўп ема зинҳор.
Овқатни тановул айлаганинг чоқ.
Қорнинг роса тўйиб кетмасин мутлоқ.
Озроқ есанг, тезроқ ҳазм бўлади,
Баданинг соғ бўлиб, кучга тўлади.

*

Бир кунда одатинг бўлса, эй ҳушёр,
Бир бор овқат ейиш ёки икки бор,
Ушбу одатингни бузма ҳеч қачон,
Бузсанг, мубталосан ранжга бегумон.

*

Шўрва ич, маҳкам ичим бўлсин десанг ҳар дамда сан
Лек, шалғам, исмалоқни айлама ундан ниҳон.

*

Гар миждозинг бўлса совуқ сен асал егин мудом,
Зўр табиблар дептилар: «Асал шифодур бегумон».

*

Суҳбатга қолмаса танангда қувват,
Товуқ гўшти, турпни айла сен овқат.

*

Ҳакимлар йўлини тутгилу маҳкам,
Аччиқ нарсалардан кам е, жуда кам.
Кўп есанг тезгина қариб қоласан,
Куч-қувват йўқолиб чарчаб толасан.

*

Агар ўз жонингга бўлмасанг душман,
Шўр нарсалардан кам е, кам егил сан.
Кўп есанг баданинг озиб кетади,
Равшан кўзингга ҳам нуқсон етади.

*

Ҳикмат қонунидан бўйин товлама,
Ширинлик кўп ема ва сўроғлама.
Ҳарорат кўпайиб ундан ўша он.
Жонинг оғриб, юрак бўлур нотавон.

*

Қовун билан бирга емагин асал,
Гар есанг албатта бўлурсан касал.
Анжир билан сутни аралаш қилма,
Зарардан ўз-ўзинг багиринг тилма.

*

Ема момақаймоқ бирла саримсоқ,
Ҳам товуқ тухмига қўшмагил пишлоқ.
Узум бирла калла гўштини зинҳор,
Бирга қўшиб ҳеч вақт қилма ихтиёр,
Ҳар кимки қатикқа бақилажон қўшар,
Касаллик домига албатта тушар.

*

Ҳикматни ҳар кимса билса оз-моз,
Каптар гўшти билан емагай пиёз.
Бедана билан ҳам емоқ жойизмас,
Есанг ундан агар зарар оз эмас,
Соғлигинг йўлига қўйиб сен қадам,
Сут билан балиқни айлама ҳамдам.
Сенга айтсам ундан бешак, бегумон,
Қорасон касали бўлур намоён.

Ю с у ф и й

Англамай сўзлаганлар, оғримай ўларлар,
Чайнамай еганлар, кавшамай кетарлар.

Г у л х а н и й

Мақсадин ҳосил қилолмас бемашаққат ҳеч киши,
Токи чекмай очликни на билур нон қадрини.

Ҳ у в а й д о

Оғзига ҳарна келса, деб, олдиға ҳарна келса еб,
Ўзини хуш маош этиб, заҳарни хуш адо қилур.

М у ж р и м О б и д

Бегона қил гар одам эсанг ўзни нафсдин,
Ташвиш сенга ҳамиша еткурмак муроди нафс.

*

Агар ҳушинг бор эса дам эшит пандимни, э одам,
Ема ҳайвон мисллик ҳарна келса олдингга ҳар дам.

О г а ҳ и й

Оз еб, озига қаноат қилсанглар, доимо бахтли бўласизлар. Еб-ичишнинг фойда-зарарларини билмагунча, унинг тагига тушунмагунча, озига қаноат қилмайсизлар. Уйлаб кўринглар, ҳамма зарарли нарсалар, бузуқчиликлар, гуноҳ ишлар кўп еб-ичишдан келиб чиқади. Масалан, киши таомни кўп еб, унинг тартибига риоя қилмаса, саломатлигига халал етиб, табибларга ҳожати тушади. Тани соғлом, еган овқати яхши ҳазм бўлиб турса, шаҳвати уйғонади. Буни тинчитиш учун ҳалол, ҳароматларга йўлиқиб бир олам ташвишга қолади.

*

Еб-ичишнинг офатларидан қутулай деган одам ейдиган ва ичадиганларини маълум миқдорга солиб қўйиши лозим.

Агар қўлидан келар экан, бир кеча кундузда бир марта овқат ейиш билан қаноат қилсин. Агар бунга чидай олмаса, бир кунда икки вақт овқат есин; кун ўртасида ҳам ейдиган бўлса, тўйиб емасин. Тан соғлиғини яхши кўриб, унинг қадрига етган одамлар таомни тўйиб емасинлар; ҳар ҳафтада икки марта гўшт ва ёғли таом еб, ички ва ташқи аъзоларини ёғласин. Натижада тани соғлом бўлиб, унча-мунча касал юқмайди.

А ҳ м а д Д о н и ш

ДОНОЛАР УМР ЗАВОЛИ ҲАҚИДА

Ҳавас — нафс тану жон ёви, тўғриси,
Ҳавас ўлса, соф тан ва жон эгриси.
Тетик бўл, ҳавас — нафс қули бўлмагин,
Ҳавас — нафс диёнат, имон ўғриси.

*

Фасодга яқин юрма, бу иш чатоқ,
Фасод қайда бўлса — тубанлик у, боқ.
Фасод бирла давлат туролмас, қочар,
Агар тутса, тонг йўқ, туновчи қўноқ.

*

Ҳавою нафсга берма тилак орзусин,
Тилак топса ер у эгаси бошин.
Унга яхшиликдан ёмонлик кучаяр,
Бу шаръдан эгар нафс эгаси бўйин.

*

Тамом ғафлат эрур бу ишрат-тараб,
Тану жон бу ғафлатга мойил, ажаб.
Тетик бўл, бу ғафлат хоби элтмасин,
Узинг асра, ғафлат хобидин, ё раб.

Ю с у ф Х о с Ҳ о ж и б

Оқил аҳли ҳирсга гирифтор бўлмас,
Ҳасад қилган билан тилло хор бўлмас.

П а ҳ л а в о н М а ҳ м у д

Ғурурлик димоғининг ели,
Ситам руҳининг сувидир.

Юсуф Амирий

То ҳирсу ҳавас хирмани барбод ўлмас,
То нафсу ҳаво қасри барафтод ўлмас,
То зулму ситам жонига бедод ўлмас,
Эл шод ўлмас, мамлакат обод ўлмас.

*

Ҳирс аҳлига ғайри ниш санчилмас ҳеч,
Бағридин онинг бу ниш айрилмас ҳеч,
Бу маҳлака ичра фикрини қилмас ҳеч,
Ҳирс они ҳалок этти, ул билмас ҳеч.

*

Дунё сари ҳирс ҳар ёмондин ортуқ,
Тарк этмак они қасру макондин ортуқ,
Сувсизга сув шавқи бўлса жондин ортуқ,
Бил ифлосга мол шавқи ондин ортуқ.

*

Саодатманд ул йигитдурким, шаҳватга майл қилмас,
Ва бесаодат қарининг қўлидан худ ҳеч иш келмас.

*

Шамъ ёритур уй ичу тошини,
Уй эгаси кўпроқ узар бошини.

Алишер Навоий

Даҳрдин кимга бўлса мултамаси,
Беш эмас орзу била ҳаваси.
Нафсининг касбидур ҳавоу ҳавас,
Руҳ олдидадур булар ярамас.

*

Неча нафс илгида забун бўлмоқ,
Саҳройи жазирамада жунун бўлмоқ.

*

Не десанг нафснинг ризоси била,
Неки кулсанг анинг ҳавоси била,
Фисқ қилмоқдин ўзга фикринг йўқ,
Фаҳш демакдин ўзга зикринг йўқ.
Уйла разилу лаванд ўлубсанким,
Халқ аро ришханд ўлубсанким.

*

Шаҳвату нафс ашаддий душмандур,
Минг сенингдекни забун қилғандур.

*

Неча нафсингга бўлурсен тобе,
Неча умрингни қилурсен зойеъ.

*

Нияти ғазв илаким юрибсан,
Ўлмагингни ўзингга кўрибсан.
Кимки ўлмак ўзига жазм этар,
Ушбу ҳалокатга билурсанки етар.

Б о б и р

Фаҳш сўзин оғзингга олма мудом,
Шумлар ила доғи ичма ҳаром.

*

Ҳаёсизлар кўйига қўйма қадам,
Бўлма алар таври била муттаҳам.

П о ш о х о ж а

Ғубори нафс руҳ ойнасин доим қилур хира,
Они даф айлабон мундин умрга сайқал падидор эт.

М у н и с Х о р а з м и й

Ҳамиша нафс ишидур хиралик андоқки хоки роҳ,
Туну кун руҳ иши бермак сафоға кузгудек жилва.

*

Бегона қил гар одам эсанг ўзни нафсдин,
Ихлос ила мудом ўлибон ошноий руҳ.
Зиллат санга ҳамиша еткурмак муроди нафс,
Қилмоқки сени азиз мудом муроди руҳ.

О г а ҳ и й

Кишига андаке ақл ўлса ёвар,
Қачон айлар ҳавас ҳарфини бовар.
Тақозойи ҳавасдур жонға офат,
Қаю жон, балки бил имонға офат.
Киши забт айласа бу нафси кофирни,
Топар андоқ обрўйи Ибн Омирни.

Х и р о м и й

Соч оқарди, тиш тушуб, қувват белимдан кетди ҳайф,
Тоатим йўқтур, матоимдан гуноҳ юки букди ҳайф,
Айладим зойи йигитлик, кексалик пайти етти ҳайф,
Кўп хатар водийда саргардон қолди умр ўтди ҳайф.

М у қ и м и й

Ҳирси лойи бирла қилма танангни палидлик,
Олам ичра бўлмағай мундин ёмон беҳудалик.

Ф у р қ а т

Ҳирсдурким, барчанинг бўйнига солмишдур тузор,
Ҳам ҳароми молнинг меҳрида куйдирғай аёғ.

А л м а и й

ЛУҒАТ

- А б т а р** — юлуқ, нотамом, паришон, бузуқ, бахтсиз.
- А з ф а р** — ўткир ҳидли, тоза, холис.
- А н қ о** — афсонавий қуш, гўё қушларнинг подшоҳи бўлиб, Қоф тоғида яшар эмиш; дунёда мавжуд бўлмаган нарса.
- А р а қ** — тер.
- А ф с а р** — тож, жиға, бирор нарсанинг боши, учи.
- А ф с у р д а** — руҳсизланган, сўлгин, илвираган, тушқун; тўнган.
- А х т а р** — юлдуз.
- Б о т и н** — ички томон, ич, кўнгил.
- Д а р х у р** — лойиқ, арзийдиган, муносиб, яраша.
- Д а с т р а с** — қўл етиш, имкон пайдо қилиш; имконият, еттишиш; куч, қувват.
- Д и р а м с а н ж** — дирам ўлчови; тангаларни фарқловчи.
- Ж у р м** — гуноҳ, жиноят.
- З а й н** — безак, зийнат, ҳусн.
- З у м р а** — тўда, жамоат, гуруҳ.
- И ф с о д** — бузиш, бузуқчилик; бузилиш.
- И х т и л о т** — аралашиш, қотишиш, борди-келди қилиш.
- И ҳ т и с о б** — ҳисоб олиш; ҳисоблаш; таҳқиқлаш, текшириш.
- К и з б** — ёлғон.
- К о р** — иш
- Л а н и м** — паст, хасис, ноқас.
- М а л и к** — подшоҳ, ҳукмрон.
- М а р а с** — ит ёки отга боғланадиган арқон.
- М а о с и й**, маъсият — гуноҳнинг кўплиги.
- М а р д у д** — ҳайдалган, қувилган; рад этилган, номақбул.
- М а х з а н** — хазина, қимматли мол-ашё сақланадиган жой.
- М а ҳ ж у р** — айрилиб қолган, ҳижронда қолган; узоқлашган; маҳ-рум.

Маҳз — холис, соф, нуқул; фақат, ёлғиз.

Меэон — ўлчов, тарози; кўкдаги ўн икки буржнинг еттинчиси (сентябрга тўғри келади)

Мофиҳо — ундаги, унинг ичидаги.

Муаддаб — адабли, тарбия кўрган.

Мураассаъ — қимматли тошлар билан безалган, қимматли тошлар қадалган; шеърда икки мисрадаги сўзларнинг ҳар жиҳатдан бирига мос ва оҳангдош бўлиб келиши (тарсиъ)

Мусаллам — инкор ёки қаршилик қилинмай мазқуланган; таслим бўлиш, топширилиш.

Муфт — текин.

Надам — надомат, пушаймонлик, афсусланиш.

Нахл — кўчат, ёш дарахт, хурмо дарахти.

Низом — тартиб, қоида, тузилиш.

Ниҳон — яширин, беркитилган.

Нофа — мушк, мушкдон; хушбўй қора модда бўлиб, Чин ва Хўтан оҳулари киндигида етишади, дейилади.

Ноқил — нақд қилувчи, ҳикоя қилувчи; ташувчи.

Нўшҳанд — чиройли кулиш, ширин кулги, жилмайиб кулиш.

Осий — гуноҳкор, гумроҳ, исёнчи.

Рафиулқадр — баланд мартабали, қадрли.

Решихар — эшак қўтири.

Ришта — ип, таноб, тери остида пайдо бўладиган ип каби узун қурт — ришта касали.

Салоҳ — яхшилик, тузуклик, бир ишнинг исталган даражада яхши бўлиши; осойиш; зўҳду тақво, парҳизкорлик.

Самар — мева, фойда, натижа, машҳур, танилган.

Сарбасар — бутунлай, бошдан-оёқ.

Сарфа — наф, фойда, сарф қилишда эҳтиёткорлик.

Саҳоб — булут.

Синон — найза учи, ўткир найза.

Сироят — ичига ўтиш, кириш, таъсир; юқиш.

Тавоно — кучли, қувватли, қудратли; соғлом.

Такосул — суствлик, парвосизлик.

Талхком — қайғули, тириклиги қийналиб ўтадиган; умидсиз.

Т а р в и ж — ривожлантириш, ривож бериш; қиймат ва эътиборни орттириш.

Т а б ь — табиат, характер, талант.

Т а х а й ю л — хаёлга келтириш, хаёл қилиш.

Т а ҳ а м м у л — тоқат, сабр, чидам.

Т и й р а — қоронғи, қора, булғонч; ғам-ғуссали.

Т е н г и з — денгиз.

Т у б о, тўбий — гўзал жаннат дарахти; мажозан: келишган қомат.

У з р х о ҳ — узр сўровчи.

Ф а қ р — камбағаллик, йўқсиллик; дунёдан кечиш.

Ф и о л — феълнинг кўплиги.

Ф о с и қ — ёмон ишлар қилувчи, ёмон йўлга юрувчи, бузуқ, фисқ ишлар билан шуғулланувчи.

Ф о қ а — камбағаллик, фақирлик, муҳтожлик.

Х а й л — гуруҳ, тўда, тўп, от-улов тўдаси.

Х а й р у л - у м у р — ишларнинг яхшиси.

Х а л қ э т м о қ — яратмоқ, вужудга келтирмоқ.

Х а с о с а т — нокас, назари паст, бахил, хасис.

Х а с м — душман, рақиб, қарши, муқобил, мухолиф.

Х и с о л — хислатнинг кўплиги; хулқлар, сифатлар.

Х о к и р а ҳ л и к — хизматкорлик, қуллик; ўзини паст тутувчи, камтар.

Х ў, х ў й — бирор нарсага одатланиш, ўрганиб қолиш, қилиқ, феъл, табиат.

Ш а к а р х а н д — табассум билан чиройли кулувчи; нозланиб кулувчи.

Ш а р, ш а р р — ёмонлик, гуноҳ.

Ш е в а — одат, равиш, тарз, услуб, йўсин; ноз, ишва, адо.

Ш и к о р — о в.

Э р а н — эрлар, мардлар.

Қ а в л — сўз, гап.

Қ о ф — бутун ер юзини ўраб олган, деб хаёл қилинган афсонавий тоғ номи.

Ғ а р о м а т — товондорлик, пушаймонлик; азоб, қийноқ.

Ҳ а л и м — юмшоқ кўнгилли, бардошли одам.

Ҳ о с у д Ҳ а с и д — ҳасадчи, кўролмовчи.

Хотам — сахийлик, қўли очиқлик билан шухратланган киши помни. Бу ном сахийлик, қўли очиқлик сифатига айланиб кетган.

Хувайдо — белгили, ошкоро, аён, зоҳир, равшан.

Хумой, хумо — афсонавий қуш, давлат қуши, гўё бу қушнинг сояси кимнинг бошига тушса, ўша киши бахтли бўлар эмиш.

Жавод — эҳсонли, сахий, карамли, қўли очиқ.

Жавоақли — эҳтиросли, шавқу ҳаволи одамлар.

Гом — қадам

Беша — ўрмон.

Васила — восита, сабаб, баҳона.

Маъюб — айбланган, айбдор.

Муҳаққар — таҳқирланган, ҳақоратланган, паст; арзимас.

Сина — сийна, кўкрак, юрак,

Аво — авзоъ, аҳвол, ҳолатлар.

Маноҳий — маиъ қилинган нарсалар,

Ахий — биродар, инн.

Суд — фойда.

ИЗОҲЛАР

Абдулла Авлоний (1878—1934) — ўзбек совет олим, шоир, профессор, жамоат арбоби.

Абдурахмон Жомий (1414—1492) — улуг форс-тожик шоири.

Абдураззоқ Самарқандий (1413—1482) — машҳур тарихчи, сайёҳ олим.

Абу Райҳон Беруний (973—1048) — буюк ўзбек энциклопедист олим.

Абунаслр Форобий (873—950) — Абунаслр Муҳаммад ибн Муҳаммад ибн Тархон Форобий — буюк маърифатпарвар, энциклопедист олим.

Аваз Утар (1884—1919) — ўзбек тараққийпарвар шоири.

Абу Али ибн Сино (980—1037) — жаҳон маданиятига катта ҳисса қўшган ўзбек энциклопедист олим.

Алмайи, Миржалол ўғли мулла Фазлуллоҳ (1850—1895) — тошкентлик ўзбек шоири ва олим.

Андалиб, *Нурмуҳаммад Фариб* (1710—1770) — туркман ва ўзбек шоири.

Алишер Навоий (1441—1501) — ўзбек халқининг гениал шоири ва мутафаккири.

Аҳмад Дониш — Аҳмад Калла (1827—1897) — йирик маърифатпарвар олим ва ёзувчи.

Анбар отини Фармонқул қизи (1870—1906) — ўзбек демократ шоираси. Шоиранинг шеърӣй девони ва «Қаролар фалсафаси» деган насрий асарини мавжуд.

Аҳмад Табибий (1869—1911) — йирик ўзбек шоири ва таржимони. Унинг икки форсий ва уч ўзбекча шеърӣй девонлари, таржималари ва тазкираси бор.

Аҳмад Юнакий — XII—XIII асрларда ўтган шоир, олим. Унинг фақат «Хибатул-ҳақойиқ» («Ҳақиқатлар армуғони») номли шеърӣй дидактик асарини сақланиб қолган.

Баёний — *Муҳаммад Юсуф Баёний* (1858—1923) — ўзбек шоири, тарихчи, мусиқашунос, ҳаттот ва таржимон. Унинг шеърӣй девони, «Шажараи Хоразмшоҳӣй», «Хоразм тарихи» номли тарихий асарлари мавжуд.

Бобир — Заҳириддин Муҳаммад Бобир (1483—1530) — ўзбек классик адабиётининг йирик вакили, тарихчи, олим.

Гадий (XV аср) — ўзбек классик шоири.

Гулханий — *Муҳаммад Шариф* (XVIII аср охири XIX аср бошлари) — ўзбек шоири, масалнависи.

Дилафкор, *Мулла Абдулборий ибн Шермуҳаммад хожи Пискантый* (1882—1952) — ўзбек шоири. Унинг девони 1914, 1916 йиллари тошбосмада икки бор чоп бўлган.

Дилишод (1800—1906) — ўзбек маърифатпарвар шoirаси.

Дурбек (XIV аср охири XV аср бошлари) — ўзбек шоири. Унинг фақат «Юсуф ва Зулайхо» дostonи сақланиб қолган.

Жоний, *Мулла Қурбон* (XVIII аср охири XIX аср бошлари) — бухоролик ўзбек шоири (вафоти 1834 йил) Бир шеърый девони етиб келган.

Завқий, *Убайдулло Солиҳ ўғли* (1853—1921) — ўзбек демократ шoirи.

Замахшарий (1075—1144) — хоразмлик олим ва шoir.

Зийрак (XVIII аср) — ўзбек демократ шоири.

Комил Хоразмий — Паҳлавон Ниёзмухаммад (1825—1899) — ўзбек шоири, таржимон, музикашунос.

Лутфий (1366—1465) — ўзбек классик шоири ва мутафаккири. Унинг шеърый девони ва «Гул ва Наврўз» дostonи мавжуд.

Муаззамхон (1833—1917) — истеъдодли ўзбек шoirаси.

Маҳзуна — XIX асрнинг биринчи ярмида Қўқонда яшаб ижод этган ўзбек шoirаси.

Машраб — Бобораҳим Муллавали ўғли *Машраб* (1657—1711) — ўзбек адабиётининг демократик тенденциядаги атоқли намояндаси. Андижонда туғилиб, Наманганда хат-савод чиқаради. Ҳақсиэлик замонда дарбадарликда ҳаёт кечириб, 1711 йили Қундуз шаҳрида аштархонийлар сулоласининг ҳукмдорларидан Маҳмуд Қотоғон буйруғи билан осиб ўлдирилади. Унинг фақат бир шеърый девони сақланиб қолган.

Мажлисий — XVI асрнинг биринчи ярмида ўтган хоразмлик шoir. Унинг яғона «Қиссан Сайфулмулк» дostonи сақланиб қолган.

Маҳмуд Қошғарий — XI асрда ўтган буюк энциклопедист олим ва шoir. «Девони луготит-турк» асарининг муаллифи.

Мирзо Улғубек (1394—1449) — буюк ўзбек олими, «Зижи Кўрагоний» («Кўрагоний юлдузлар жадвали»), «Таърихи улуси арбаа» («Тўрт улус тарихи») асарларининг муаллифи.

Мунис, *Шермуҳаммад Аваз ўғли* (1778—1829) — истеъдодли ўзбек шoirи ва тарихчиси.

Мужрим Обид — Бухоро областининг Қумушкент мавзеида туғилиб, 80 ёшида (1826/1827) вафот этган ўзбек шоири. Отаси

Мирак Бухоро хони саройида амалдор бўлганига қарамай, шoir ҳаётининг сўнги йиллари муҳтожликда ўтди. Мужрим Обиднинг шеърый девони сақланган.

- Муҳаййир, Муҳаммадқул Мирза Муҳаммадрасул ўғли* (1842—1918) — демократик тенденциядаги ўзбек шоири.
- Муҳаммад Солиҳ Нурсайд ўғли* (1455—1534) — ўзбек шоири, машҳур «Шайбонинома» дostonи муаллифи.
- Муқимий, Муҳаммадамин хожа Мирзахожа ўғли* (1850—1903) — ўзбек демократ шоири.
- Нишотий, Муҳаммаднийёз* — XVIII асрда яшаган хоразмлик шоир. «Хусну Дил» дostonи муаллифи.
- Нодим Намангоний, Сулаймонхожа Улуғходжа ўғли* (1844—1910) — етук ўзбек шоири, шеърый девон соҳиби.
- Нодира, Комила Раҳмонқул қизи* (XVIII аср охири чораги — 1842) — истеъдодли ўзбек шоираси.
- Отаҳий, Муҳаммадризо Эрнийёзбек ўғли* (1809—1874) — ўзбек шоири, тарихчи олим.
- Отойи* — XV асрнинг биринчи ярмида ўтган ўзбек шоири.
- Очилди Мирий* (1830—1899) — истеъдодли ўзбек шоири. Бир шеърый девон ва бир неча дostonлар муаллифи.
- Пошохожа Ибодулла Сайид Пошоходжа Абдулвахҳобхожа ўғли* (1480—1567—70) ўзбек шоири ва ҳикоянависи.
- Паҳлавон Маҳмуд, Пурёрвалий* (1247—1326) хоразмлик машҳур шоир, рубойнавис.
- Рожий, Хожажон Марғилоний* (1834—1918) илғор фикрли ўзбек шоири.
- Сайёдий* — XVII аср шоири, «Тоҳир ва Зуҳра» дostonи муаллифи.
- Сайфи Сароий* (XIV аср) — истеъдодли шоир ва таржимон.
- Салоҳий* — XVIII аср ўрталарида яшаб ижод этган шоир. Унинг «Гул ва булбул» дostonи машҳур.
- Саккокий* (XIV аср охири — 1465) — Улуғбек замони шоири.
- Сулаймонқул Рожий, Суярқул ўғли* (1867—1924) — истеъдодли ўзбек шоири.
- Сўфи, Илёс Мулла Муҳаммад ўғли* (1860—1916) истеъдодли хоразмлик шоир.
- Турди Фароғий* (1641—1700) — ўзбек демократ, сатирик шоири.
- Убайдий* (1487—1539) Маҳмуд султон ўғли. Бир ўзбек ва бир форсий девон ёзиб қолдирган шоир.
- Увайсий* — XIX асрнинг биринчи ярмида Умархон замонида Қўқонда яшаган шоир.
- Фақирий, Абдуразвоқ Абдуҷаббор ўғли* (1884—1925) — хоразмлик илғор фикрли шоир.
- Феруз, Султон Муҳаммад Раҳим* (1865—1910) — хоразмлик шоир.
- Фурқат, Зокиржон Холмуҳаммад ўғли* (1858—1909) — ўзбек демократ шоири.

Хиромий, Мулла Қурбон XIX аср ўзбек шоири ва таржимони.
Хондамир, Ғиёсиддин Ҳумоиддин Муҳаммад ўғли (1476—1536) — Алишер Навоийга замондош тарихчи ва шоир.

Хоразмий — XIV асрда ўтган санъаткор шоир, машҳур «Муҳаббатнома» асарининг муаллифи.

Хуришд Шамсиддин Шарафиддин ўғли (1892—1960) — таниқли адиб ва олим.

Шавкат Бухорий, Муҳаммад Исҳоқ (вафоти 1699) — бухоролик истеъдодли шоир.

Юсуф Хос Ҳожиб (XI аср) — шоир, «Қутадғу билик» («Саодат келтирувчи билим») дostonи муаллифи.

Юсуфий, Муҳаммад Юсуф ўғли (вафоти 1544) — Бобирнинг хос табиби, шоир; табоатга доир 22 шеърин асар муаллифи.

Қутб, Қутбиддин ар-Розий (вафоти 1365) — Олтин ўрда хони *Ўзбекхон* (1313—1342) замонида яшаб ижод этган ўзбек шоири. «Хусрав ва Ширин» дostonи муаллифи.

Ғозий — XVIII аср охири ва XIX асрнинг бошида ижод қилган йирик шоир.

Ҳайдар Хоразмий (XIV аср охири — XV асрнинг биринчи ярми) — «Махзанул-асрор» дostonи муаллифи.

Ҳакима (1840—1919), Абдурахим қизи, истеъдодли ўзбек шоираси.

Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий — ўзбек совет адабиётининг асосчиларидан бири.

Ҳувайдо, Хожаназар Ғойибназар ўғли — XVIII асрда ўтган ўзбек шоири.

Ҳусайн Бойқаро, Мирзо Мансур ўғли — (1438—1506) — шоир, Навоий замондоши.

МУНДАРИЖА

ДОНОЛАР ИНСОН ҲАҚИДА	3
АҚЛ ҲАҚИДА	4
ТИЛ ҲАҚИДА	7
СУЗ ҲАҚИДА	10
ЕЛҒОН СУЗ ҲАҚИДА	13
СУЗЛАШИШ ҚОНДАСИ ҲАҚИДА	18
МЕҲНАТ ҲАҚИДА	28
КАСБ-ҲУНАР ҲАҚИДА	37
ДЕҲҚОНЛАР ҲАҚИДА	41
ОТА-ОНА ВА ФАРЗАНДЛАР ҲАҚИДА	44
ОДОБ ҲАҚИДА	47
ДОНОЛАР КУЛГИ ОДОБИ ҲАҚИДА	58
ОЛИМЛАР, УСТОЗЛАР ВА ШОГИРДЛАР ҲАҚИДА	60
КАТТАГА ҲУРМАТ-КИЧИККА ШАФҚАТ ВА ЕШЛИК-НИ АСРАШ ҲАҚИДА	65
ИЛМ ҲАҚИДА	68
ЖАҲОЛАТ ҲАҚИДА	73
КИБРУ ҲАВО ҲАҚИДА	76
ВАТАНПАРВАРЛИК ҲАҚИДА	79
ХАЛҚҚА МЕҲРИБОНЛИК ҲАҚИДА	82
МАРДЛИК ҲАҚИДА	88

ДОНОЛАР ЖАМОАТ ҲАҚИДА	90
ДУСТЛИК ҲАҚИДА	92
ДУШМАНЛИК ҲАҚИДА	97
ТИНЧЛИК ҲАҚИДА	100
ЯХШИЛИК ҲАҚИДА	105
ЕМОНЛИК ҲАҚИДА	110
АДОЛАТ ҲАҚИДА	113
ТУГРИЛИК, ҲАЛОЛЛИК ВА ПОКЛИК ҲАҚИДА	115
ИШҚ-МУҲАББАТ ҲАҚИДА	118
УЙЛАНИШ ҲАҚИДА	122
МЕҲМОН БУЛИШ ВА МЕЗБОНЛИК ОДОБЛАРИ	
ҲАҚИДА	123
ХУДБИНЛИК ҲАҚИДА	125
СИР САҚЛАШ ҲАҚИДА	126
НАСИҲАТ ФОЙДАСИ ҲАҚИДА	128
УЙЛАБ ИШ ТУТИШ ВА САБР -ТОҚАТ ҲАҚИДА	131
ЕМОН ХУЛҚ ҲАҚИДА	135
САЕҲАТ ФОЙДАСИ ҲАҚИДА	139
ҚАНОАТ ҲАҚИДА	141
ОВҚАТНИ ЕБ-ИЧИШ ҚОИДАЛАРИ ҲАҚИДА	148
УМР ЗАВОЛИ ҲАҚИДА	154
ЛУҒАТ	158
ИЗОҲЛАР	162

На узбекском языке

БУКЕТ МУДРЫХ МЫСЛЕЙ

Издательство «Ёш гвардия»,
Ташкент — 1977 г.

Редактор Эмин Усмонов
Рассом А. Ли
Расмлар редактори Қ. Алиев
Техн. редактор Л. Буркина
Корректор М. Ортиқова

ИБ № 68

Босмахонага берилди 25/V — 77. Босиш-
га рухсат этилди 8/VIII—77 Қўғоз № 1.
Формати 70×108¹/₃₂. Босма листи 5,25+
0,125 форзац+0,375 вкл.

Шартли босма листи 7,35+0,17 фор-
зац+0,52 вкл. Нашр листи 4,92+0,29 вкл.
Тиражи 60000. Шартнома № 49-76.

Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети
«Ёш гвардия» нашриёти, Тошкент, 700129
Навфий кўчаси, 30. Баҳоси 5-муқовада 60 т.
7-муқовада 70 т.

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети-
нинг нашриётлар, полиграфия ва китоб сав-
доси ишлари бўйича Давлат комитетининг
1-босмахонасида босилди. Тошкент, Ҳамза
кўчаси, 21. Заказ 285.